

Rapport 14: 2024

# Havindustriens oppfølging av entreprenører i petroleumsektoren



**Andrea Rørvik Marti**  
**Asle Høgestøl**



Andrea Rørvik Marti og Asle Høgestøl

# Havindustriets oppfølging av entreprenører i petroleumssektoren

RAPPORT

---

Ideas2evidence rapport 14/2024



IDEAS2EVIDENCE

Bygger kunnskap

© ideas2evidence 2024

ideas2evidence

Villaveien 5

5007 Bergen

Telefon: 91817197

post@ideas2evidence.com

Oslo, september 2024

ISBN: 978-82-8441-053-1

# Forord

---

Ideas2evidence fikk i begynnelsen av 2024 i oppdrag av Havindustritilsynet (Havtil) å evaluere effekten av Havindustritilsynets oppfølging av entreprenører i petroleumssektoren. Denne rapporten markerer avslutningen av prosjektet.

Prosjektet har blitt gjennomført i nær dialog med Havindustritilsynets prosjektgruppe. I forbindelse med datainnsamlingen har vi utformet og distribuert en spørreundersøkelse, gjennomført kvalitative intervjuer med ledere med ansvar for sikkerhet og arbeidsmiljø og hovedverneombud i ulike entreprenørselskap, samt myndighetskontakter fra utvalgte operatørselskap.

Rapporten er utformet med hovedvekt på funnene fra spørreundersøkelsen. Det kvalitative datamaterialet bidrar til å nyansere og illustrere funnene, men er ikke nødvendigvis representative for entreprenørene som helhet. Teksten er allikevel basert på det helhetlige datamaterialet som har blitt hentet inn, inkludert samtaler med Havtil, innledende eksplorativt intervju, spørreskjemadata og kvalitative intervju. Der et eksempel fremmes av kun én eller noen få aktører, spesifiserer vi dette.

Entreprenørselskapene møter sjeldent Havtil direkte gjennom tilsyn, og mange har aldri vært i kontakt med Havtil. I hvor stor grad entreprenørene er bevisst på Havtils rolle, forholder seg til Havtil, og bruker Havtils aktiviteter, har vært sentrale spørsmål i prosjektet. Samlet gir resultatene en god oversikt over entreprenørselskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø, og de aktørene og faktorene som er med på å påvirke dette.

Vi vil takke alle som har svart på undersøkelsen og deltatt på intervju. Vi vil også takke prosjektgruppen i Havtil for godt samarbeid underveis i prosjektperioden.

Prosjektgruppen hos Ideas2evidence har bestått av Andrea Rørvik Marti (prosjektleder), Asle Høgestøl, Iben Møller og Siv Svanæs. Rapporten har blitt skrevet av Andrea Rørvik Marti og Asle Høgestøl i samarbeid.

Oslo,

Oktober, 2024

# Innhold

---

|  |           |
|--|-----------|
| Sammendrag og nøkkeltall .....   | 8         |
| <b>1. Innledning .....</b>   | <b>11</b> |
| Bakgrunn .....   | 11        |
| Metode .....   | 13        |
| <b>2. Selskapenes erfaring med og relasjon til Havtil .....</b>                | <b>17</b> |
| Om selskapene .....  | 17        |
| Kjennskap til Havtil og tilsynserfaring .....                                  | 18        |
| Overordnet vurdering av Havtil .....   | 21        |
| <b>3. Hva påvirker selskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø? .....</b> | <b>24</b> |
| Kilder til arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø .....                          | 24        |
| Havtil som kilde til arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø .....                | 28        |
| <b>4. Effekt av Havtils tilsyn og aktiviteter .....</b>                        | <b>33</b> |
| Direkte og indirekte effekt .....  | 33        |
| Havtils effekt på næringen som helhet .....                                    | 38        |
| <b>5. Oppsummering .....</b>   | <b>41</b> |

# Sammendrag og nøkkeltall

---

## Bakgrunn og metode

Det overordnede målet med dette prosjektet er å evaluere *effekten*, både direkte og indirekte, av Havindustritilsynets (heretter «Havtil») oppfølging på entreprenørselskapene i petroleumsindustriens eget arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø.

Selv om de fleste av Havtils oppfølgingsaktiviteter innen petroleumsnæringen er rettet mot operatørsegmentet, arbeider de fleste ansatte innen næringen i ulike entreprenørselskap. Entreprenørsegmentet er mangfoldig og består av både store og små selskap som leverer varer, tjenester og personell til petroleumsnæringen. Virkemidlene og aktivitetene som Havtil benytter overfor entreprenørsegmentet har mange likhetstrekk med arbeidet som gjøres overfor operatørene på norsk sokkel, og inkluderer møteserier og fagseminarer, deltakelse på arenaer der næringen samles, regelverksendringer og ordinære tilsyn/revisjoner.

Datainnsamlingen i prosjektet har bestått av:

- ◆ En spørreundersøkelse blant ledere med ansvar for sikkerhet og arbeidsmiljø i entreprenørselskap
- ◆ Kvalitative intervju med ledere og hovedverneombud i entreprenørselskap
- ◆ Kvalitative intervju med myndighetskontakter i operatørselskap

## Selskapenes erfaring med og relasjon til Havtil

Entreprenørselskapene arbeider innenfor ulike bransjer, helt eller delvis innen petroleumsnæringen. Omtrent halvparten oppgir at de har god kjennskap til Havtil. De fleste har erfaring med tilsyn fra andre aktører enn Havtil, men kun en tredel har vært involvert i tilsyn fra Havtil direkte. Det store flertallet har et godt overordnet inntrykk av Havtil. En betydelig andel svarer også «*vet ikke*» på spørsmål om Havtils betydning for sitt selskaps arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø.

### Nøkkeltall:

- ◆ 26 % av selskapene i undersøkelsen arbeider innen vedlikehold og modifikasjon
- ◆ 50 % plasserer sitt selskap i kategorien «annet». Blant annet oppgis bransjer knyttet til produksjon og leveranse av spesialisert teknisk utstyr, rådgivningstjenester, IT-tjenester, opplæring, transport, bemanningstjenester, og tekniske undersøkelser
- ◆ 17 % av selskapene arbeider kun i petroleumsnæringen. 42 % arbeider mest i petroleumsnæringen
- ◆ 48 % rapporterer at de har god eller svært god kjennskap til Havtil
- ◆ 35 % har vært involvert i tilsyn fra Havtil
- ◆ 92 % har erfaring med tilsyn fra tilsynsmyndigheter og/eller andre eksterne aktører
- ◆ 65 % vurderer at Havtils tilsyn er viktig eller svært viktig for sitt selskaps arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø

## Hva påvirker selskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø?

Selskapenes eget styringssystem vurderes som det viktigste i sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeidet. Samtidig har selskapenes kunder, som regel de store operatørselskapene, også stor påvirkning på dette arbeidet. Havtil vurderes som mindre viktig for selskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø, sammenliknet med andre tilsynsorgan og klasseselskap.

Operatørselskapene spiller en dominerende rolle når det kommer til å sette standarden for entreprenørselskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. Spesielt de mindre aktørene blir i stor grad påvirket av operatørene når det kommer til dette arbeidet. Enkelte av entreprenørselskapene opplever da å havne i en skvis der økonomiske hensyn settes opp mot sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeidet, hvilket kan være uheldig.

Majoriteten av respondentene kjenner til minst én av Havtils virkemidler eller aktiviteter. Flest har lest tilsynsrapporter publisert på havtil.no. Mange benytter seg også av resultater fra Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet (RNNP) og har deltatt i møter med Havtil. Det er relativt få som har benyttet seg av Havtils hovedtema, men de som *har* benyttet seg av dette vurderer det som svært betydningsfullt for sitt arbeid med sikkerhet- og arbeidsmiljø. Relativt få kjenner til/har deltatt på Entreprenørdagen. Entreprenørdagen er også den aktiviteten som vurderes til å ha minst betydning for sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeidet for dem som har deltatt.

### Nøkkeltall:

- ◆ Selskapenes egne styringssystem og internrevisjoner/interngranskninger vurderes å ha stor eller svært stor betydning for henholdsvis 94 og 84 % av selskapene.
- ◆ Havtil vurderes i *mindre* grad (39 %) å ha svært stor eller stor betydning for selskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø, enn andre tilsynsorgan (58 %) og klasseselskap (59 %).
- ◆ 85 % kjenner til, og 73 % har benyttet seg av/deltatt på, minst én av Havtils virkemidler/aktiviteter.
- ◆ Blant brukerne/deltakerne, vurderes Havtils hovedtema, gransking og oppfølging av hendelser, og Sikkerhetsforum som de virkemidlene/aktivitetene med størst betydning for selskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø.

## Effekt av Havtil på selskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø

I alt rapporterer 41 % av entreprenørselskapene i spørreundersøkelsen at de har iverksatt tiltak som direkte eller indirekte følge av Havtils tilsyn. Blant de selskapene som har vært involvert i tilsyn, er dette den av Havtils virkemidler/aktiviteter som klart fører til flest konkrete tiltak. Havtil får svært gode tilbakemeldinger på måten de gjennomfører tilsyn på, og tilsyn rettet mot operatør og entreprenør sammen fungerer godt.

Entreprenørselskapenes viktigste kilder til indirekte påvirkning av Havtil går via tilsynsrapporter og operatørselskap/kunder. Vi ser flere konkrete eksempler på at selskap har gjort tiltak som følge av dette, men også at påvirkning kan skje via operatørselskap uten at entreprenørselskapet nødvendigvis



er klar over at Havtil er kilden til endringen. På samme måte ser vi at respondentene vurderer Havtils påvirkning på petroleumsnæringen som helhet som langt større enn Havtils påvirkning på seg og sitt selskap. Selskapene er opptatt av å anerkjenne at Havtil er viktig, og gjør en viktig jobb for næringen, uten at de nødvendigvis klarer å peke på konkrete eksempler på Havtils betydning for sitt eget selskaps arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø.

#### Nøkkeltall:

- ◆ 12 % har gjennomført tiltak som følge av Havtils tilsyn rettet mot eget selskap i løpet av de siste tre årene.
- ◆ 31 % har gjennomført tiltak hvor selskapet har oppsøkt kunnskap gjennom tilsynsrapporter e.l. i løpet av de siste tre årene.
- ◆ 35 % har gjennomført tiltak hvor operatører/andre kunder har kommet med føringer/krav som følge av Havtils tilsyn i løpet av de siste tre årene.
- ◆ 41 % har gjennomført tiltak som direkte eller indirekte effekt av Havtils tilsyn i løpet av de siste tre årene. Blant dem med erfaring med tilsyn fra Havtil er dette tallet 67 %. Blant dem uten erfaring med tilsyn fra Havtil er tallet 32 %.

## Oppsummering

En lang rekke aktører er med på å følge opp og påvirke entreprenørselskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. Selv om mange av entreprenørene har lite kjennskap til Havtil, anerkjenner de at Havtil har stor betydning for petroleumsnæringen som helhet. Havtil har en direkte effekt på et mindretall av entreprenørselskapene via tilsyn.

En stor andel av entreprenørselskapene møter aldri Havtil, og er i større eller mindre grad avhengig av operatørselskapene når det kommer til hvordan de følger opp sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeidet på operatørens innretninger. Dette er i seg selv ikke problematisk, men kan by på utfordringer i tilfeller der økonomi settes opp mot sikkerhet og arbeidsmiljø. Havtils tilsyn mot operatørselskapene blir dermed også viktige for entreprenørene fordi kunnskapen fra disse tilsynene har positive ringvirkninger nedover i leverandørkjeden.

Bedret kommunikasjon fra Havtil ut til entreprenørene vil kunne bidra til å styrke entreprenørenes relasjon til Havtil, og kanskje bidra til å gjøre ringvirkningene av Havtils virksomhet enda større.

# 1. Innledning

---

*Ideas2evidence har fått i oppdrag av Havindustritilsynet (Havtil) å evaluere effekten av Havtils oppfølging av entreprenører i petroleumsnæringen på selskapenes eget arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. Entreprenørsegmentet er svært mangfoldig, og leverer en rekke ulike varer og tjenester til petroleumssektoren. Mange av entreprenørselskapene er små, og de fleste møter aldri Havtil direkte gjennom tilsyn. Havtil har imidlertid en rekke ulike virkemidler de benytter for å følge opp disse selskapene. I tillegg eksisterer det en antakelse om at Havtil gjennom sin tilstedeværelse i næringen, primært med fokus på oppfølging av operatørselskapene, bidrar til forbedringsarbeid i næringen som helhet. Hovedformålet med denne rapporten er å evaluere de direkte og indirekte effektene av Havtils oppfølging på entreprenørselskapenes eget arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø.*

## Bakgrunn

---

Havindustritilsynet<sup>1</sup> er et selvstendig, statlig tilsynsorgan og direktorat med ansvar for sikkerhet, beredskap, arbeidsmiljø og sikring i havindustrien. Tilsynsansvaret omfatter faste og flyttbare innretninger, petroleumsanlegg på land, innretninger på havbunnen, olje- og gassrørledninger, samt de over 25 000 personene som jobber offshore. Havtil har også tilsynsansvar for CO<sub>2</sub>-injeksjon og lagring, havbunnsmineraler, og for fornybar energiproduksjon til havs, men disse områdene er ikke omfattet av denne rapporten.

Havtil benytter ulike virkemidler for å oppnå sitt samfunnsoppdrag om å bidra til et høyt nivå for sikkerhet og arbeidsmiljø i petroleumsnæringen, hvor tilsyn og revisjoner er blant de mest sentrale. De fleste av Havtils virkemidler/aktiviteter er rettet mot operatører og boreentreprenører med flyttbare innretninger, som har et særlig ansvar for driften på sine innretninger og anlegg. Det store flertallet av personellet som utfører arbeid i petroleumsvirksomheten er imidlertid ansatt i ulike entreprenørselskap. Derfor har Havtil over lang tid også fulgt opp disse selskapene i petroleumsnæringen.

I denne rapporten omtaler vi den samlede gruppen av entreprenørselskaper som «entreprenørsegmentet». Entreprenørsegmentet er mangfoldig og består av både store og små selskaper som arbeider innen ulike bransjer, og leverer varer, tjenester og personell til petroleumsnæringen. Noen refererer til disse selskapene som leverandørselskaper, men Havtil benytter begrepet entreprenørselskap, da dette antyder en mer involvert rolle. For de fleste entreprenørselskaper er operatørselskapene deres største og viktigste kunder, men mange leverer også tjenester til andre entreprenørselskaper.

Entreprenørselskapene leverer hovedsakelig spesialiserte tjenester innen en rekke fagområder, både offshore og onshore. Havtil har definert sine prioriterte innsatsområder i entreprenørsegmentet som:

- ◆ Isolasjon, stillas og overflatebehandling (ISO)
- ◆ Vedlikehold og modifikasjon

---

<sup>1</sup> Frem til 1. januar 2024 gikk Havindustritilsynet (Havtil) under navnet Petroleumstilsynet (Ptil).

- ◆ Bore- og brønnservice
- ◆ Forpleining

Entreprenørselskapene tilbyr imidlertid også tjenester utover disse områdene, for eksempel knyttet til implementering av nye teknologier, prøvetaking og analyser, kursing og IT- og rådgivningstjenester.

Mens operatørsegmentet består av et titalls velkjente aktører, består entreprenørsegmentet av flere hundre selskaper, de aller fleste små og mellomstore bedrifter. Mange av virksomhetene er nomadiske, ikke i fast rotasjon, og oppholder seg innenfor Havtils tilsynsområde i avgrensede tidsrom på bestemte prosjekter. I tillegg er det vanlig at nye selskaper startes opp, legges ned, fusjonerer eller endrer navn, noe som gjør entreprenørsegmentet uoversiktlig og utfordrende å følge opp.

Entreprenørsegmentet har tradisjonelt vært fulgt opp av et eget tilsynslag i Havtil, men har vært et mindre prioritert område. I 2024 har Havtil gjennomført en omorganisering av organisasjonen, inkludert samordning av seks tilsynslag, til nå i alt fire tilsynslag. Det er nå tilsynslaget A3 som har ansvar for oppfølging av både redere og entreprenører. Denne omorganiseringen er blant annet tenkt å bidra til en tettere kobling mellom aktørene i bransjen, og gjøre det enklere for tilsynet å følge opp entreprenørene.

## Havtils oppfølging av entreprenørsegmentet

Havtil har en rekke virkemidler rettet mot petroleumsnæringen generelt, som for eksempel tilsyn, veiledning, rådgiving og regelverksutvikling med tilhørende aktiviteter. Virkemidlene og aktivitetene rettet mot entreprenørselskapene skal bidra til at disse ivaretar sitt ansvar etter regelverket, for egne arbeidstakere og innleide, og for det risikobidraget de tilfører den øvrige virksomheten.

Virkemidlene og aktivitetene som Havtil benytter overfor entreprenørsegmentet har mange likhetstrekk med arbeidet som gjøres overfor operatørene på norsk sokkel, og inkluderer møteserier og fagseminarer, deltakelse på arenaer der næringen samles, regelverksendringer og ordinære tilsyn/revisjoner. Selv om hovedtyngden av tilsyn rettes mot operatørselskap, har det de siste årene vært flere eksempler på tilsyn rettet mot entreprenørsegmentet. I noen tilfeller var tilsynet direkte rettet mot entreprenørselskapet, og i andre tilfeller var entreprenørselskapet inkludert som del av et tilsyn mot et operatørselskap.

Blant andre virkemidler/aktiviteter direkte rettet mot entreprenørsegmentet, gjennomfører Havtil jevnlig møteserier med utvalgte selskaper relatert til konkrete problemstillinger eller konkrete bransjer. Havtil organiserer også årlig Entreprenørdagen, en halvdagskonferanse rettet spesifikt mot entreprenørselskapene, med fokus på problemstillinger knyttet til sikkerhet og arbeidsmiljø.

Havtil publiserer alle tilsynsrapporter på sine nettsider i etterkant av tilsyn. Formålet med dette er blant annet at selskapene kan dra læring fra tilsyn som ikke har vært direkte rettet mot dem. Tilsyn rettet mot enkeltaktører vil dermed kunne ha ringvirkninger i bransjen som helhet. Relevant informasjon formidles også gjennom faglige artikler, webinarer og podcaster på havtil.no. I tillegg publiseres resultater fra Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet (RNNP) som virksomhetene kan bruke i sitt forbedringsarbeid.

Havtil leder også Sikkerhetsforum, som er den sentrale samhandlingsarenaen mellom partene i næringen og myndighetene innen helse, miljø og sikkerhet (HMS) i petroleumsvirksomheten på norsk sokkel og på land. Gjennom slike arenaer legges det til rette for at aktørene i bransjen kan drøfte

forhold i næringen med det formål å redusere storulykkes- og arbeidsmiljørisiko og fremme partssamarbeid.

Hvert år definerer Havtil et hovedtema om de ber selskapene om å vie spesielt stor oppmerksomhet. I 2024 er Havtils hovedtema «Ikke glem arbeidsmiljøet». I 2021 rettet Havtil spesiell oppmerksomhet mot entreprenørsegmentet med hovedtema «På lag med leverandørene». Fra Havtils brukerundersøkelser som spesifikt rettes mot operatørselskapene vet vi at hovedtemaet får mye oppmerksomhet i bransjen.

## Problemstillinger

Havtil benytter en lang rekke virkemidler og aktiviteter som er egnet til å påvirke entreprenørselskapenes eget arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø, enten direkte eller indirekte. Havtils direkte kontakt med majoriteten av entreprenørselskapene er imidlertid begrenset. De fleste entreprenørselskap har aldri truffet Havtil gjennom tilsyn. Det er uvisst i hvor stor grad selskapene i entreprenørsegmentet benytter seg av de ulike aktivitetene som ble skissert overfor; om de leser tilsynsrapporter, deltar på konferanser, webinarer, abonnerer på nyhetsbrev, benytter seg av Havtils hovedtema osv. Oppslutningen om Entreprenørdagen har heller ikke vært så god som Havtil hadde ønsket. I tillegg er det uklart i hvor stor grad entreprenørselskapene påvirkes av Havtil via sine kunder, først og fremst operatørselskapene.

Det overordnede målet med dette prosjektet har dermed vært å evaluere *effekten*, både direkte og indirekte, av Havtils oppfølging på entreprenørenes eget arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. For å danne et helhetlig bilde av landskapet entreprenørselskapene arbeider i, har vi kartlagt entreprenørselskapenes kjennskap til og erfaring med Havtil, i tillegg til deres vurdering av Havtils aktiviteter. Vi har også undersøkt hvilke andre måter selskapene arbeider med å ivareta sikkerhet og arbeidsmiljø på, og hvilke aktører og faktorer som er med på å påvirke dette arbeidet.

## Metode

---

Datainnsamlingen i dette prosjektet ble gjennomført i nært samarbeid med Havtils prosjektgruppe, og inkluderte både kvalitative og kvantitative elementer. Datainnsamlingen var inndelt i tre deler: 1) utforskende intervju, 2) spørreundersøkelse og 3) kvalitative intervju.

## Utforskende intervju

Innledningsvis ble det gjennomført fem utforskende intervju med ledere og hovedverneombud i utvalgte entreprenørselskap. Noen av informantene var rekruttert etter anbefaling fra Havtil. De øvrige informantene var rekruttert uavhengig av Havtil. Formålet med intervjuene var å få en overordnet forståelse av entreprenørselskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø, hvilke aktører de forholder seg til i dette arbeidet, og deres relasjon til Havtil. Variasjon med tanke på kjennskap til Havtil, selskapets størrelse og bransje ble vektlagt under rekrutteringen, for å sikre et helhetlig inntrykk av segmentet. Funn fra intervjuene ble brukt som en støtte i spørreskjema utviklingen og valg av informanter i de senere kvalitative intervjuene.

# Spørreundersøkelse

## Spørreskjema utvikling

I arbeidet med utvikling av spørreskjemaet tok vi utgangspunkt i skjemaet benyttet i Havtils brukerundersøkelser.<sup>2</sup> Ettersom deler av målgruppen i dette prosjektet kunne antas å ha lite eller ingen kjennskap til Havtil, måtte det imidlertid gjøres en rekke tilpasninger. Undersøkelsen ble utviklet i samarbeid med Havtils prosjektgruppe og med informasjon fra de utforskende intervjuene. Det ble særlig vektlagt å utvikle spørsmål egnet til å måle direkte og indirekte effekt av Havtils aktiviteter på selskapenes eget arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. Samtidig var det viktig at undersøkelsen skulle holdes så kort som mulig, for å hindre frafall underveis.

Vi endte opp med en undersøkelse med totalt 16 spørsmål som i alt dekket:

- ◆ Informasjon om selskapet
- ◆ Respondentens kjennskap til Havtil
- ◆ Erfaring med tilsyn, både fra Havtil og andre tilsynsmyndigheter
- ◆ Kilder til selskapets arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø
- ◆ Kjennskap til, bruk av, og vurdering av Havtils virkemidler og aktiviteter
- ◆ En overordnet vurdering av Havtils arbeid

Spørreskjemaet ble pilotert av tre av informantene fra de utforskende intervjuene før utsending.

## Gjennomføring av spørreundersøkelsen

For å etablere kontaktlister ble entreprenørselskapenes navn og organisasjonsnummer samlet inn via Magnet JQS (MJQS) sitt leverandørregister og Havtils eget kontaktregister. Kontaktinformasjon ble koblet på dette via åpent tilgjengelige data fra Brønnøysundregistrene.

MJQS er en portal drevet av Offshore Qualific som er et heleid datterselskap av bransjeorganisasjonen Offshore Norge. I MJQS kan entreprenører registrere seg for forhåndskvalifisering som leverandør til kontraktører og operatører i energibransjen. MJQS gir derfor en god oversikt over entreprenører på norsk sokkel.

Listen fra MJQS inneholdt 1202 selskap registrert med norsk organisasjonsnummer. Denne listen ble kombinert med de 146 selskap Havtil hadde kontaktinformasjon til. Ved å koble organisasjonsnummer opp mot Brønnøysundregisteret fikk vi tilgang på informasjon om selskapenes omsetning, antall ansatte, og kontaktinformasjon, inkludert e-postadresse for dem som hadde registrert dette.

Alle entreprenørselskap registrert i Norge med minimum 15 ansatte, omsetning på minimum én million kroner i 2023 og e-postadresse registrert i Brønnøysundregisteret ble inkludert. For selskap med 100 ansatte eller flere, men som ikke hadde e-post registrert i Brønnøysundregisteret, ble e-postadresse fremskaffet manuelt. Operatørselskap, rederier og rettighetshavere ble ekskludert.

Etter å ha ekskludert selskap som ikke oppfylte inklusjonskravene, duplikater, og selskap som ikke lenger eksisterte, satt vi igjen med en liste på 475 selskap som mottok e-post med invitasjon til å delta i spørreundersøkelsen. Ettersom mange e-postadresser rettet seg mot selskapenes postmottak,

---

<sup>2</sup> Marti, A. R., & Høgestøl, A. (2024). Havindustritilsynets brukerundersøkelser; hovedrapport for 2023.

inneholdt invitasjonen en forespørsel om å videresende e-posten til den personen i selskapet som har mest kjennskap til selskapets arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø.

Spørreundersøkelsen var aktiv i én måned, fra 2. mai 2024 til 3. juni 2024. I løpet av denne perioden ble det sendt ut to påminnelser til dem som enda ikke hadde besvart undersøkelsen.

Totalt svarte 108 respondenter (23 %) på deler av spørreskjemaet, og 96 (20 %) svarte på hele. Dette anser vi som en god svarprosent, spesielt med tanke på at dette er et segment der mange har lite eller ingen erfaring med Havtil, og at rekrutteringen baserte seg på videresending av e-post.

## Om respondentene i undersøkelsen

Med tanke på leverandørsegmentets tradisjonelt begrensede kontakt med Havtil, forventet vi at dette ville kunne være en vanskelig gruppe å nå ut til med en slik spørreundersøkelse. Det er en mulighet for at de som har valgt å svare på undersøkelsen ikke nødvendigvis er representative for entreprenørselskapene som helhet. Man kan for eksempel tenke seg at større selskap med flere ansatte og høyere omsetning har mer kontakt med Havtil, og også vil kunne være mer tilbøyelige til å prioritere å svare på en spørreundersøkelse om Havtil. En analyse av nøkkeltall fra Brønnøysundregisteret med sammenlikning mellom de som svarte (respondenter) og de som ikke svarte (ikke-respondenter) på undersøkelsen, understøtter imidlertid ikke den antakelsen (Tabell 1). Respondentene hadde en median omsetning og antall ansatte som var noe lavere enn for ikke-respondentene, men denne forskjellen var marginal, og det var ingen statistisk signifikant forskjell mellom de to gruppene.

**Tabell 1: Median omsetning og antall ansatte pr 2023, blant de inviterte selskapene som responderte og de som ikke responderte på spørreundersøkelsen**

|                         | Respondenter (N=96) | Ikke-respondenter (N=379) |
|-------------------------|---------------------|---------------------------|
| <b>Omsetning (MNOK)</b> | 187 713             | 206 740                   |
| <b>Antall ansatte</b>   | 73                  | 80                        |

Vi kan også se på hvordan respondentene og ikke-respondentene fordelte seg etter virksomhetsstørrelse (tabell 2). Den største andelen selskap som ble invitert til å delta i undersøkelsen var små virksomheter med under 50 ansatte, og dette var også den største gruppen blant undersøkelsens respondenter. Den gruppen med størst avvik mellom respondenter og ikke-respondenter er i kategorien virksomheter med 100-249 ansatte, som er noe underrepresentert i spørreundersøkelsen.

Tabell 2: Andel (i prosent) virksomheter etter virksomhetsstørrelse, blant de inviterte selskapene som responderte og de som ikke responderte på spørreundersøkelsen

|                     | Respondenter (N=96) | Ikke-respondenter (N=379) |
|---------------------|---------------------|---------------------------|
| 15-49 ansatte       | 38 %                | 36 %                      |
| 50-99 ansatte       | 19 %                | 18 %                      |
| 100-249 ansatte     | 12 %                | 20 %                      |
| 250 ansatte og over | 31 %                | 27 %                      |

Nøkkeltall fra Brønnøysundregistrene kan med andre ord ikke avsløre noen store åpenbare ulikheter mellom selskapene som har respondert og de som ikke har respondert på undersøkelsen. Vi kan allikevel ikke utelukke at andre faktorer har påvirket svarvilligheten til selskapene i utvalget. Eksempelvis kan selskaper med en viss kjennskap til Havtil, tilsynsvirksomhet, og/eller interesse for arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø, ha hatt en større motivasjon for å delta i undersøkelsen enn andre selskaper. Selv om svarene i undersøkelsen derfor ikke nødvendigvis kan sies å være representative for entreprenørsegmentet som helhet, mener vi allikevel at det samlede datagrunnlaget gir et robust utgangspunkt for beskrivelsene og konklusjonene i denne rapporten.

## Kvalitative intervju

Spørreskjemaet inneholdt en invitasjon til å delta i et oppfølgende intervju. Blant dem som meldte seg rekrutterte vi ledere med ansvar for sikkerhet og arbeidsmiljø i entreprenørselskapene. Disse representerer aktører som arbeider innen ulike bransjer, med varierende størrelse og grad av kjennskap til Havtil. Via lederne rekrutterte vi også hovedverneombud fra selskapene.

Underveis i prosjektperioden observerte vi at tilbakemeldingene ofte dreide seg om entreprenørselskapenes største og mest sentrale kunder, operatørselskapene, og deres rolle i å påvirke arbeidet med sikkerhet og arbeidsmiljø, samt Havtils rolle i oppfølging av operatørene. Derfor ble det besluttet å også intervju noen myndighetskontakter i operatørselskap for å få deres perspektiver på tematikken.

Totalt ble det gjennomført 11 kvalitative intervjuer. Det ble utviklet egne intervjuguider til hver av de tre gruppene (ledere, hovedverneombud og myndighetskontakt i operatørselskap), med tematikk sentrert rundt selskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø, eksterne aktørers påvirkning på dette arbeidet, og Havtils rolle og påvirkning på arbeidet.

## 2. Selskapenes erfaring med og relasjon til Havtil

---

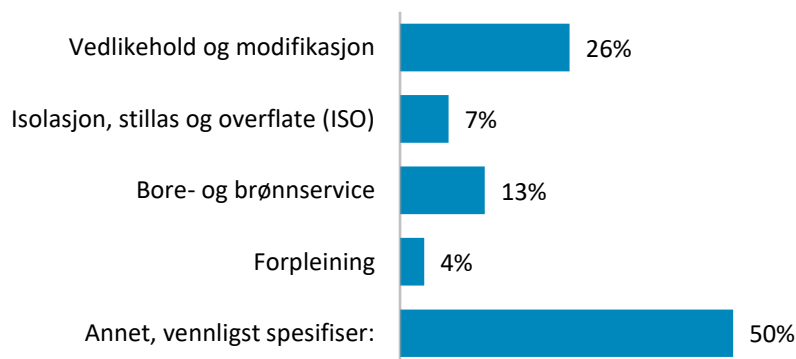
*Entreprenørsegmentet er bredt og bestående av små og store aktører med ekspertise innenfor mange ulike fagområder. De utfører arbeid innen petroleumsnæringen og innen andre næringer, og forholder seg dermed til flere ulike tilsynsmyndigheter. Noen, spesielt de store aktørene, har omfattende erfaring med Havtil. Majoriteten av selskapene er imidlertid små og har aldri vært i kontakt med Havtil. I dette kapitlet ser vi på respondentenes egenvurderte kjennskap til Havtil og erfaring med tilsyn.*

### Om selskapene

---

Som en del av strategien for oppfølging av entreprenørselskapene har Havtil definert fire prioriterte bransjer: *Vedlikehold og modifikasjon; isolasjon, stillas og overflate (ISO); bore- og brønnservice; og forpleining*. Figur 1 viser hvordan respondentene selv kategoriserer sitt selskap innen disse områdene. De har også muligheten til å velge kategorien *annet* og selv beskrive den bransjen de arbeider innenfor.

Figur 1. Hvordan vil du kategorisere ditt selskaps primære virksomhetsområde?



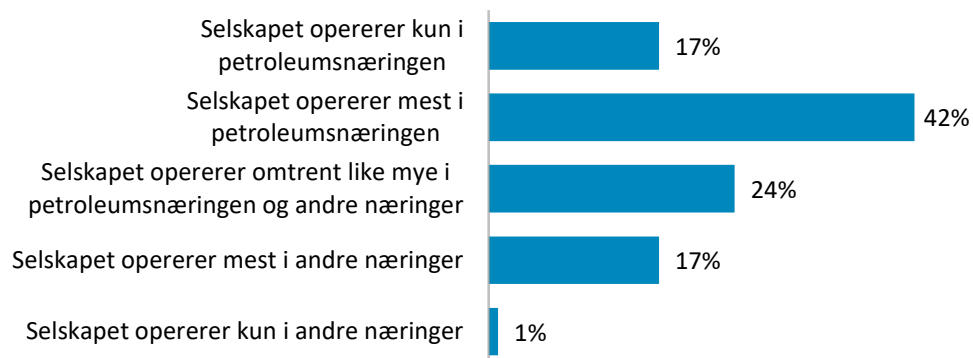
Blant respondentene som har svart på undersøkelsen arbeider en fjerdedel innen vedlikehold og modifikasjon. Totalt 13 prosent kategoriseres innen bore- og brønnservice, og 7 prosent innen ISO-fag. Svært få, kun fire prosent av respondentene, svarer at deres selskap driver innen forpleining. Dette kan blant annet henge sammen med at det er et lite antall større aktører som arbeider innen forpleining. Forpleiningsselskapene har også hatt mindre kontakt med Havtil de siste årene enn de andre prioriterte bransjene. Datamaterialet kan med andre ord ikke sies å nødvendigvis være representativt for alle Havtils prioriterte bransjer.

Den største kategorien benyttet er imidlertid *annet*-kategorien. Her har respondentene oppgitt en lang rekke ulike spesialiteter som vanskelig lar seg kategorisere. Blant annet oppgis bransjer/arbeid knyttet til produksjon og leveranse av spesialisert teknisk utstyr, rådgivningstjenester, IT-tjenester, opplæring, transport, bemanningstjenester, og tekniske undersøkelser. Det er mulig at mange av disse virksomhetene ved nærmere ettersyn ville passet inn i en av de fire førstnevnte kategoriene, og valget



av annet-kategorien kan tyde på at disse ikke nødvendigvis kjenner seg igjen i den terminologien som benyttes. Beskrivelsene bekrefter allikevel det overordnede inntrykket av entreprenørsegmentet som svært variert.

Figur 2. Hvordan vil du karakterisere ditt selskaps tilstedeværelse i petroleumsnæringen?

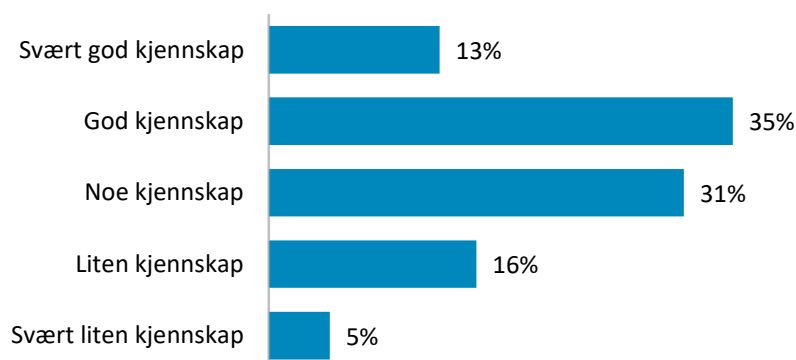


Entreprenørselskapene gjennomfører ikke nødvendigvis oppdrag kun innen petroleumsnæringen. Figur 2 viser at over halvparten arbeider mest eller kun i petroleumsnæringen, men et stort mindretall av respondentene arbeider omtrent like mye i andre næringer eller mest i andre næringer. Én prosent svarer at de kun arbeider i andre næringer. Basert på kunnskap fra de kvalitative intervjuene antar vi at dette i all hovedsak dreier seg om selskap som enten *har* arbeidet innen petroleumsnæringen tidligere eller som *har ambisjoner* om å levere tjenester til petroleumsnæringen, men som ikke gjør det akkurat nå. Vi har derfor inkludert disse selskapene i datagrunnlaget for undersøkelsen, selv om de ikke arbeider innen Havtils myndighetsområde for øyeblikket.

## Kjennskap til Havtil og tilsynserfaring

Havtil har som nevnt tradisjonelt hatt en mindre kontaktflate opp mot entreprenørsegmentet, og derfor er det også å forvente at kjennskapen til Havtil vil variere. Vi antar at de respondentene som selv har erfaring med tilsyn fra Havtil også vil ha best kjennskap til tilsynet. Samtidig er det mange aktører som følges opp av andre offentlige tilsynsmyndigheter eller revideres av tredjepartsaktører. Derfor har vi både undersøkt selskapenes erfaringer med tilsyn fra Havtil, og fra andre tilsynsaktører.

Figur 3. Hvor god kjennskap har du til Havtil?



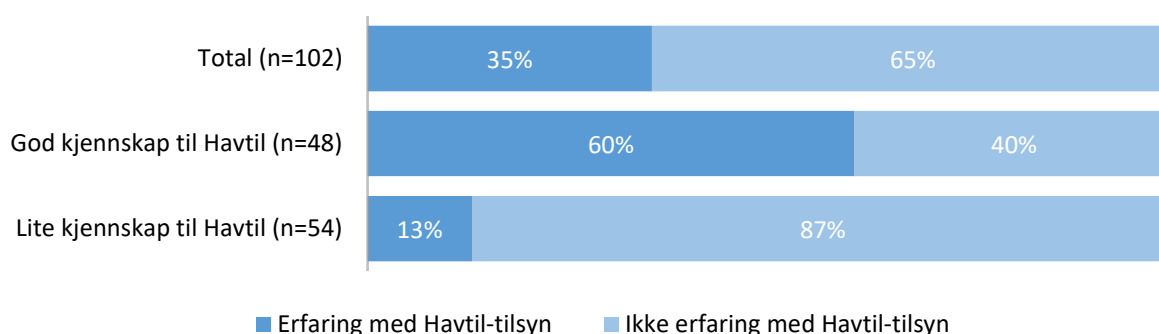
Figur 3 viser at selskapenes kjennskap til Havtil er relativt normalfordelt. Omtrent halvparten vurderer sin kjennskap til Havtil som god eller svært god, og en femtedel vurderer sin kjennskap som liten eller svært liten. Det er ikke overraskende at en betydelig andel vurderer sin kjennskap som liten; dette er i tråd med Havtils egen oppfatning av entreprenørsegmentet. Det var imidlertid knyttet noe usikkerhet til hvorvidt man ville klare å fange opp aktører med liten kjennskap til Havtil, og motivere disse til å besvare undersøkelsen. Dermed må det være å anse som en styrke i denne undersøkelsen at vi har lyktes med å rekruttere respondenter fra hele bredden av entreprenørsegmentet. Vi antar allikevel at andelen av entreprenørselskapene som har lite eller ingen kjennskap til Havtil, i realiteten er høyere enn andelen i figur 3 antyder.

Figur 4. Har du som ansatt i ^selskap^ noen gang vært involvert i et tilsyn gjennomført av Havtil?



De færreste av entreprenørselskapene har vært gjenstand for direkte tilsyn fra Havtil, og dette gjenspeiles også i svarene gjengitt i figur 4. I alt svarer 15 prosent at de har vært involvert i tilsyn direkte rettet mot sitt selskap, og 12 prosent at de har vært involvert i tilsyn rettet mot et selskap de har et leverandørforhold til. Ytterligere 13 prosent oppgir å ha vært involvert i tilsyn hos tidligere arbeidsgiver. Godt over halvparten, 64 prosent, har aldri vært involvert i tilsyn fra Havtil. Disse tallene er i tråd med Havtils egne rapporteringer av tilsynsaktivitet rettet mot entreprenørselskap. Det er naturlig at hovedtyngden av tilsynsaktivitet rettes mot operatørene, der størsteparten av ansvaret for sikkerheten og arbeidsmiljøet ligger. Mange entreprenørselskap er også små og dermed lite egnet for fullskala tilsyn, som er ressurskrevende for alle parter.

Figur 5. Erfaring med tilsyn fra Havtil, totalt, og fordelt på dem som oppgir svært god/god eller noe/lite kjennskap til Havtil.



Figur 5 ser på sammenhengen mellom *kjennskap* til Havtil og *erfaring med tilsyn* fra Havtil. Totalt hadde 35 prosent av respondentene hatt en eller annen form for erfaring med tilsyn fra Havtil. Videre

ser vi at flertallet av de som oppgav god eller svært god kjennskap til Havtil, hadde erfaring med tilsyn fra Havtil. Kun 13 prosent av dem med noe eller lite kjennskap til Havtil oppgav erfaring med tilsyn fra Havtil. Med andre ord ser vi en klar sammenheng mellom det å ha erfaring fra tilsyn, og det å selv oppleve å ha god kjennskap til Havtil. Det er allikevel ikke nødvendigvis slik at tilsyn er det eneste som bidrar til god kjennskap; vi ser at selskap som har vært gjenstand for tilsyn også i større grad møter Havtil på andre arenaer.

Entreprenørselskapene arbeider innenfor flere ulike bransjer, og er dermed underlagt flere ulike tilsynsmyndigheter. Foruten Havtil, er Arbeidstilsynet det tilsynsorganet virksomhetene forholder seg til i størst grad. I tillegg har ulike selskap erfaring med tilsyn fra eksempelvis Statsforvalteren, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB), El-tilsynet og Luftfartstilsynet, for å nevne noen. Tilsyn kan også komme fra tredjepartsselskap som for eksempel Det Norske Veritas (DNV) eller Offshore Qualific/MJQS. Revisjoner gjennomføres også hos selskapene internt. Figur 6 viser i hvor utstrakt grad selskapene rapporterer om erfaring med disse ulike formene for tilsyn.

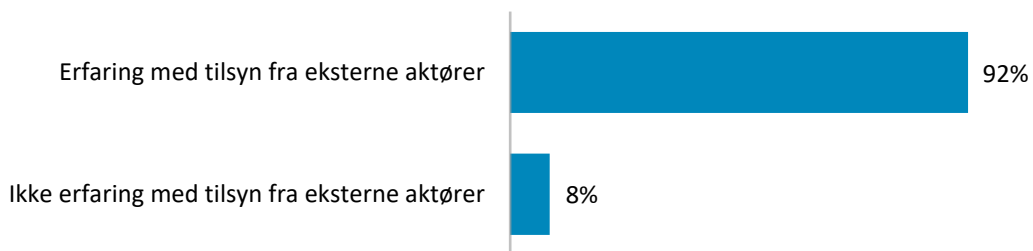
Figur 6. Har du noen gang vært involvert i et tilsyn gjennomført av andre enn Havtil?



Som vi ser av figur 6, rapporterer langt over halvparten av respondentene om tilsynserfaring fra andre aktører enn Havtil. I alt 70 prosent har erfaring med tilsyn fra offentlig tilsynsmyndighet eller direktorat, og 72 prosent har erfaring med tilsyn fra classeselskap eller annen tredjepartsaktør. 65 prosent har erfaring fra internrevisjon og/eller interngranskning. Kun 6 prosent rapporterer at de ikke har erfaring med noen av disse formene for tilsyn eller granskning. Entreprenørselskapene har med andre ord langt mer erfaring med tilsyn fra andre aktører enn fra Havtil. Dette er i seg selv heller ikke overraskende gitt variasjonen i selskapenes bransjer.

Figur 7 oppsummerer andelen respondenter som rapporterer om erfaring med en eller annen form for tilsyn, fra Havtil, andre tilsynsmyndigheter eller classeselskap/tredjeparts selskap. Erfaring med internrevisjon/interngranskning er ikke inkludert.

Figur 7. Andel som har erfaring med tilsyn, fra Havtil, offentlig myndighet, og/eller klasseselskap:

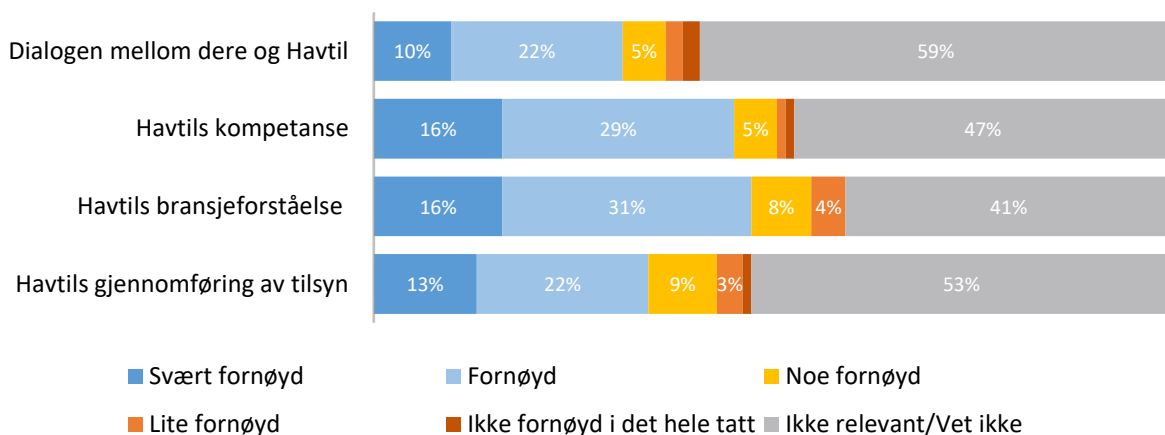


I alt har 92 prosent av selskapene erfaring med tilsyn fra tilsynsmyndigheter og/eller eksterne aktører. Altså er den store majoriteten av selskaper gjenstand for tilsynsaktivitet, selv om et mindretall har erfaring med tilsyn fra Havtil. Selskapene er med andre ord gjenstand for ettersyn og kontroll fra flere ulike kilder. Respondentene bør dermed også ha relativt gode forutsetninger for å forstå det arbeidet en tilsynsmyndighet gjør og vurdere betydningen av tilsynenes aktiviteter på selskapenes eget arbeid, som vi kommer tilbake til i neste kapittel.

## Overordnet vurdering av Havtil

Vi ba respondentene vurdere hvor fornøyd de er med ulike aspekter ved Havtil. I dette tilfellet har vi valgt å inkludere andelen som svarer *vet ikke* da dette kan fortelle noe om i hvilken grad respondentene selv mener å ha et grunnlag for å gi en vurdering. Disse spørsmålene har også blitt stilt som en del av Havtils brukerundersøkelse som sendes ut til operatørselskapene årlig, og disse kan dermed danne et grunnlag for sammenlikning av entreprenørselskapenes og operatørselskapenes overordnede vurdering av Havtil.

Figur 8. Hvor fornøyd er du totalt sett med....?



En stor andel av respondentene, over halvparten på enkelte spørsmål, benytter seg av svaralternativet *vet ikke* når de bes om å gi en overordnet vurdering av Havtil (Figur 8). Den utstrakte bruken av alternativet *vet ikke* gjenspeiler respondentenes begrensede erfaring med kontakt med Havtil, og dermed også deres begrensede erfaringsgrunnlag for å fatte en vurdering.

De som *har* gitt en vurdering, benytter i all hovedsak svaralternativene fornøyd eller svært fornøyd når de skal karakterisere Havtils dialog, kompetanse, bransjeforståelse og gjennomføring av tilsyn.

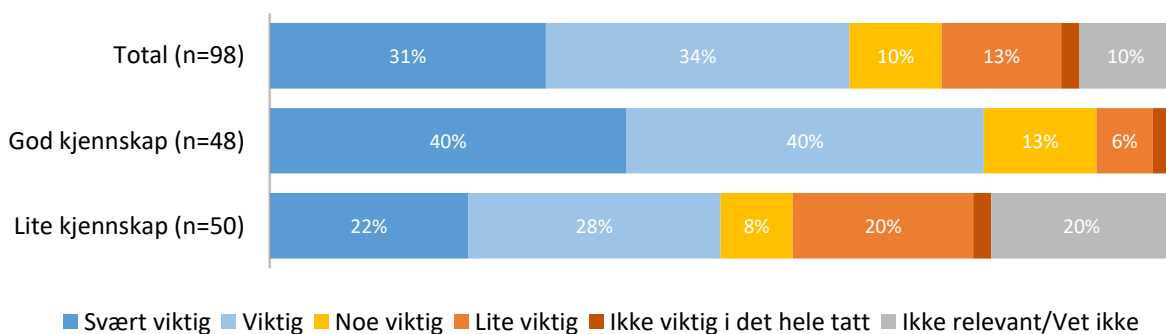
Fordelingen av svarene er, med unntak av den store andelen *vet ikke*, i stor grad sammenliknbare med vurderingene gitt i den overordnede brukerundersøkelsen. Svarene gjenspeiles også i de kvalitative intervjuene og i tekstsvarene på undersøkelsen; så godt som alle respondentene forteller at de overordnet sett har et svært godt inntrykk av Havtil.

Dialog med Havtil er det spørsmålet færrest har gitt en vurdering på, men de som gir en vurdering er i stor grad fornøyd. Dialog med Havtil har også blitt diskutert i flere kvalitative intervju. Mange av informantene med god kjennskap til Havtil er spesielt positive til dialogen. De opplever Havtil som en sparringspartner det går an å drøfte problemstillinger med, og at Havtils medarbeidere er svært kompetente til å gi råd og veiledning. De setter også pris på at Havtil selv tar kontakt og spør dersom det er noe de lurer på. Det bygges opp en relasjon over tid, basert på en gjensidig respekt.

Respondentene med mindre kjennskap til Havtil uttrykker imidlertid noe usikkerhet eller misforståelser rundt hva som egentlig er Havtils mandat. Alle vet at Havtil bedriver tilsynsvirksomhet, men enkelte er ikke klar over at Havtil også har en rekke andre aktiviteter. Én informant (hovedverneombud) var ikke klar over at Havtil kunne være en sparringspartner eller at det var mulig å kontakte Havtil med spørsmål. Vedkommende var av den oppfatning av at Havtil var mer et «etterforskningsorgan» som kun gjennomførte granskninger i etterkant av hendelser. Det er i det hele tatt flere som ikke vet hva Havtils rolle eller mandat egentlig er.

I figur 9 skal vi se videre på selskapenes vurdering av viktigheten av Havtils tilsyn for sitt arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. Dette spørsmålet åpner for en bredere tolkning av betydningen av tilsyn: tilsyn trenger ikke å være direkte rettet mot et selskap for å være viktig. I de kvalitative intervjuene ser vi at mange fremhever at Havtil er viktig for dem uten at de nødvendigvis kan peke på en direkte sammenheng mellom tilsyn og tiltak. Det at Havtil er «der ute» kan være av betydning i seg selv, også for dem med mindre kjennskap til Havtil.

**Figur 9. Basert på dine erfaringer, hvor viktig er Havtils tilsyn for deres arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø?**



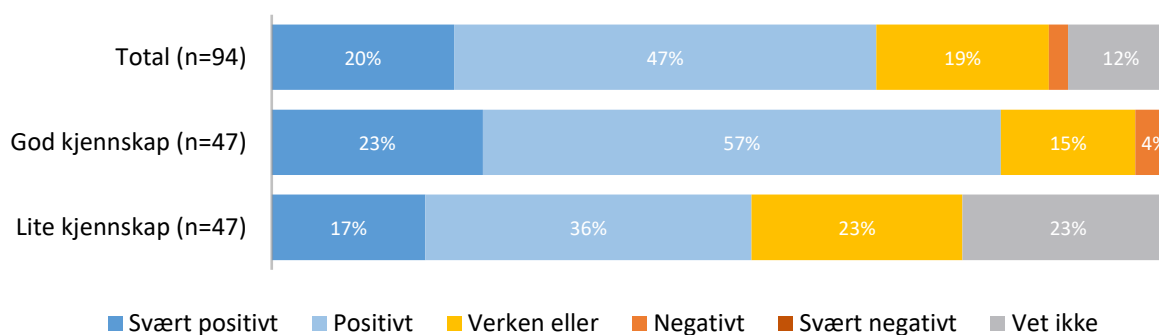
I alt 65 prosent av selskapene rapporterer at Havtils tilsynsvirksomhet er viktig for deres arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. Ti prosent rapporterer at Havtils tilsyn er *noe viktig* og kun 13 prosent rapporterer at det er *lite viktig*. Kun 10 prosent rapporterer at de ikke vet, noe som tyder på at de aller fleste har en bevissthet rundt Havtils viktighet for eget arbeid.

Videre har vi brutt svarene ned på dem som rapporterte om henholdsvis god og lite kjennskap til Havtil. Samtlige av dem med god kjennskap til Havtil har gitt en vurdering, og i alt 80 prosent av disse rapporterer at Havtil er viktig for deres arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. Blant dem med lite

kjennskap er det 20 prosent som svarer *vet ikke*, men samtidig 50 prosent som rapporterer at Havtils tilsyn er viktig for seg. Én av fem rapporterer imidlertid at Havtils tilsyn er lite viktig.

Avslutningsvis i dette kapittelet skal vi se på respondentenes overordnede inntrykk av Havtil. Dette spørsmålet er på mange måter en enda mer overordnet variant av spørsmålet stilt i figur 9, og vurderingene gjenspeiler hverandre. Allikevel er vurderingene på dette spørsmålet noe mer positive enn på det foregående.

Figur 10. Hva er ditt overordnede inntrykk av Havtil?



Det klare flertallet av respondentene, både de med lite og de med god kjennskap, har et godt overordnet inntrykk av Havtil (figur 10). Blant de med god kjennskap er det nesten tre fjerdedeler som svarer at deres inntrykk er enten godt eller svært godt. Kun et lite mindretall svarer at de har et negativt inntrykk av Havtil. Blant de med lite kjennskap svarer i underkant av halvparten at de enten ikke vet eller *verken eller*. Det er allikevel ingen av de med lite kjennskap som har et negativt inntrykk av Havtil.

I både kvalitative intervju og i tekstsvar fra spørreundersøkelsen, ser vi gjennomgående at Havtil fremheves som viktig for selskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. Tilbakemeldingene er i stor grad positive, men samtidig generelle. Selv om det er vanskelig for enkelte av informantene å peke på nøyaktig *hva* ved Havtils tilsyn som er viktig for dem, fremhever flere at Havtil er viktige i kraft av sin tilstedeværelse i næringen. Noen eksempler på tekstsvar er gjengitt her:

«Det er viktig med et organ som kan synliggjøre opplevde problemstillinger/ulykker/hendelser med tilhørende tiltak. Dette for at andre kan lære og gjøre tiltak før det skjer i eget selskap/bransje.»

«Tilsynet bidrar til å sette en høy standard for sikkerhetsarbeidet i næringen.»

Den faktoren som kanskje trekkes aller mest fram er imidlertid Havtils oppfølging av operatørselskapene, som mange entreprenører har som sine kunder og som i stor grad setter rammeverket for hvordan entreprenørene arbeider. Relasjonen til operatør/kunde og Havtils rolle i denne relasjonen skal vi gå nærmere inn på i kapittel 3.

# 3. Hva påvirker selskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø?

---

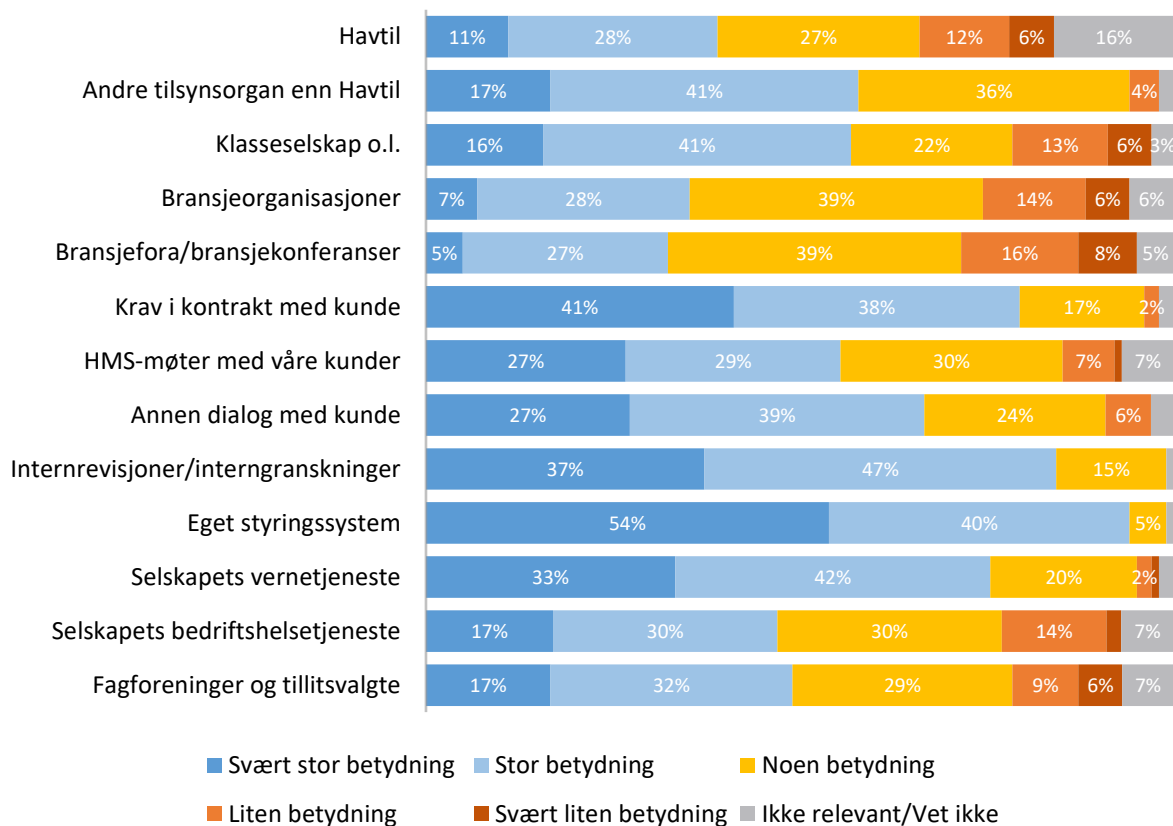
*I dette kapittelet ser vi på hva som påvirker selskapenes eget arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. Det er en rekke kilder som vurderes som betydningsfulle i sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeidet. Ikke overraskende er det selskapenes interne arbeid som vurderes som viktigst, men operatører/kunder trekkes også fram som en svært viktig faktor. I kapittelets andre del ser vi spesifikt på betydningen av Havtil som kilde til sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeidet. Spesielt Havtils tilsyn og rapporter fra tilsyn blir mye brukt og anses som viktige. Andre aktiviteter, som Entreprenørdagen, er mindre kjent og benyttet av entreprenørene, og vi drøfter noen mulige årsaker til dette.*

## Kilder til arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø

---

I arbeidet med sikkerhet og arbeidsmiljø forholder entreprenørene seg til en rekke ulike kilder og aktører, alt fra interne prosesser til oppdragsgiveres krav, bransjekonferanser og ulike tilsynsorgan. Figur 11 på neste side viser hvordan entreprenørene vurderer betydningen av ulike eksterne og interne faktorer i sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeidet. Funn fra spørreundersøkelsen utdypes og nyanseres med funn fra de kvalitative intervjuene vi har gjennomført med representanter fra entreprenør- og operatørselskapene.

Figur 11. Basert på dine erfaringer: Hvor stor betydning har følgende for ditt selskaps arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø?



## Tilsynsmyndigheter og klasseselskap

Havtil vurderes overordnet sett som mindre betydningsfull enn andre tilsynsmyndigheter og klasseselskap. 39 prosent vurderer at Havtil har *stor* eller *svært stor betydning*, mens tilsvarende tall er henholdsvis 58 og 57 prosent for andre tilsynsorgan og klasseselskap. Vi ser imidlertid at respondentene som rapporterer om *god kjennskap* til Havtil vurderer tilsynet som det mest betydningsfulle for sitt arbeid. Blant de med god kjennskap rapporterer 61 prosent at Havtil har stor eller svært stor betydning for arbeidet med sikkerhet og arbeidsmiljø, mens tilsvarende tall er henholdsvis 59 prosent for andre tilsynsmyndigheter og 51 prosent for klasseselskap.

Inntrykket fra de kvalitative intervjuene er at både klasseselskap og andre tilsynsmyndigheter gjennomfører hyppigere tilsyn hos store deler av respondentene, og dette kan også ha bidratt til at disse vurderes som mer betydningsfulle blant entreprenørsegmentet samlet. Vi ser allikevel i de kvalitative intervjuene at de aktørene som har erfaring med tilsyn fra både Havtil og andre aktører, er svært positive til Havtils tilnærming til gjennomføring av tilsyn. Dette handler, som nevnt tidligere, spesielt om Havtils dialog og oppbygging av relasjoner med enkeltpersoner over tid. Enkelte andre tilsynsmyndigheter beskrives som mer distanserte, med mer standardiserte opplegg for sine tilsyn. Det at Havtil vurderes som mindre betydningsfull enn andre tilsynsmyndigheter ser altså ikke ut til å handle om at entreprenørene ikke ser på Havtil som viktige. Det kan heller antas å handle om at selskapene har mer kontakt med andre tilsynsaktører, og dermed vurderer disse som viktigere. Havtil fremheves også positivt i tekstsvaret i undersøkelsen:



«Har fulgt Havtil hele perioden mens de var Ptil. Synes de har hatt en god utvikling og blitt et bra tilsyn med stor tillit i bransjen. For oss i leverandørindustrien er de nok det viktigste og beste tilsynet vi forholder oss til.»

## Bransjeorganisasjoner

Bransjeorganisasjoner og bransjefora er blant kildene som vurderes som minst betydningsfulle for selskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. Rundt en tredel av respondentene vurderer disse som viktige. Samtidig vurderer nesten 40 prosent også at disse har *noen betydning*, noe som også kan tolkes positivt. Bransjeorganisasjoner kan bidra til å påvirke selskapene gjennom ulike formidlingsaktiviteter, og ved å bringe aktører sammen i ulike forum, på konferanser og liknende. Disse legger ikke nødvendigvis direkte føringer eller pålegger aktører å jobbe på spesifikke måter. Det er dermed ikke overraskende at betydningen av disse vurderes noe mindre enn andre kilder til arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. I de kvalitative intervjuene kom det også frem at det er vanskelig for selskapene å peke nøyaktig på hvordan bransjeorganisasjonene påvirker deres arbeid.

Mange av bransjeorganisasjonene representerer partene i arbeidslivet, og på virksomhetsnivå er dette trolig mest synlig i form av det interne partssamarbeidet representert av tillitsvalgte og ledelse. Dette dekkes i svaralternativet *fagforeninger og tillitsvalgte*, som vurderes å ha stor betydning for omtrent halvparten av respondentene. Partene er også representert i Sikkerhetsforum, som er dekket i neste delkapittel «Havtil som kilde til arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø».

## Operatør/kunde

Entreprenørens kunder fremstår som svært betydningsfulle kilder til sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeidet. Hele 79 prosent av respondentene vurderer at krav i kontrakter med kunder har *stor* eller *svært stor betydning* for deres arbeid. Over 50 prosent vurderer at HMS-møter og programmer med kunder, samt annen dialog med kunder, har stor eller svært stor betydning.

Operatørens rolle, og relasjonen til disse, er noe som kommer hyppig opp i kvalitative intervju, og det er både positive og negative synspunkter på dette. Flere informanter forteller at operatørene gjør en svært god jobb med ivaretagelse av sikkerhet og arbeidsmiljø på sine innretninger. Operatørene forteller også selv at de selv fører tilsyn med entreprenørene, og at dette bidrar til opprettholdelse av sikkerheten. Operatørene er bevisst sitt overordnede ansvar, og følger dette opp jevnlig gjennom HMS-møter, statusmøter, og arbeidsmiljøutvalg (AMU) -møter der representanter fra entreprenørene deltar sammen med operatørens egne ansatte. Operatørene opplever også entreprenørene som svært dyktige og kompetente når det kommer til sikkerhet- og arbeidsmiljøarbeid. Både entreprenører og operatører forteller at de samarbeider godt.

Det kommer imidlertid også en del negative kommentarer rundt entreprenør-operatør-relasjonen. Enkelte opplever at operatørene, spesielt de store aktørene i bransjen, kan fremstå noe arrogante. Det fortelles for eksempel om at operatørene ikke tar på alvor eller følger opp innmeldte avvik. Én informant forteller at alvorlige avvik ikke har blitt rettet opp, selv mange år etter at avvikene først ble avdekket, og etter gjentatte innrapporteringer. Selv om operatørene «offisielt sett» er svært opptatt av sikkerhet, erfarer flere at det lenger ned i organisasjonene er et langt større fokus på leveranser, og at dette overskygger fokuset på sikkerhet og arbeidsmiljø. Psykososiale og organisatoriske

arbeidsmiljøforhold tas ikke på alvor, og flere påpeker at dette kan ha negative konsekvenser både for sikkerheten og de ansattes helse.

Operatørene på sin side argumenterer med at entreprenørene må innse at «*vi lever ikke i gullalderen lenger*» - det er tøffere tider i bransjen, og marginene er mindre. Operatørene forholder seg til gjeldende regelverk, og har høy prioritet på sikkerhet og arbeidsmiljø, men påpeker at entreprenørene ikke kan forvente å få innfridd alle sine ønsker og krav når det kommer til arbeidsbetingelser.

Betydningen av Havtils påvirkning på operatør/kunde, og de indirekte ringvirkningene dette har nedover i leverandørkjeden, diskuteres i neste kapittel når vi ser på direkte og indirekte effekter av Havtil på entreprenørenes arbeid.

## Interne kilder til sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeidet

Interne kilder vurderes til å ha størst betydning for selskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. Nesten 95 prosent vurderer at selskapets eget styringssystem har *stor eller svært stor betydning*. Videre er andelen som vurderer både internrevisjoner/interngranskninger og selskapets vernetjeneste som viktige, på 75 prosent eller høyere. Betydningen av selskapets bedriftshelsetjeneste vurderes noe lavere, men nesten 50 prosent vurderer dette som viktig. I de kvalitative intervjuene så vi også at eget styringssystem ble vektlagt som en viktig kilde til sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeidet. Det at interne kilder vurderes som betydningsfulle er ikke overraskende; selskapene plikter å ha systemer for oppfølging av sikkerhet og arbeidsmiljø, og det ville vært vanskelig for dem å si noe annet enn at dette har stor betydning.

I de kvalitative intervjuene var det gjerne utfordrende for informantene våre å konkretisere hvordan ulike kilder til arbeidet med sikkerhet og arbeidsmiljø påvirker, og vurdere betydningen av dem. Mange peker på at hver enkelt kilde i seg selv ikke nødvendigvis er av stor betydning, men at sikkerhets- og arbeidsmiljølandskapet formes av helheten. Mange peker på at det er gjeldende regelverk som er av størst betydning, og regelverket setter også rammene for arbeidet til de fleste av de ulike kildene omtalt i figur 11, som tilsynsmyndigheter, bransjeorganisasjoner, kunder og interne styringssystem.

Vårt overordnede inntrykk av entreprenørselskapenes sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeid er at sikkerheten, samt det fysiske og kjemiske arbeidsmiljøet, er godt ivaretatt. Mange av informantene er opptatt av å påpeke at de ikke konkurrerer på sikkerhet, og at næringen som helhet samarbeider på dette området. Samtidig er det enkelte som påpeker at det er ulykker og hendelser som er den viktigste utløseren for endringer i praksis. Flere påpeker også at det er et manglende fokus på psykososiale og organisatoriske arbeidsmiljøproblemstillinger, og at dette ofte blir nedprioritert til fordel for faktorer i arbeidsmiljøet som er mer konkret målbare, som for eksempel støy.

Et hovedverneombud forteller at de ser en økning i forekomsten av muskel- og skjelettplager hos sine ansatte, og setter dette i sammenheng med psykososiale faktorer som høy arbeidsmengde og korte tidsfrister, som medfører stress for den enkelte. Flere påpeker at arbeidsmiljøbelastninger over tid kan ha betydelige negative konsekvenser for de ansattes helse, men at dette er vanskeligere å fange opp enn for eksempel en arbeidsulykke, og at dette dermed i større grad overses. Andre peker på utfordringer knyttet til bemanning, at man ikke går faste skift med de samme personene, og at hyppig bruk av innleid personale med dårlige språkkunnskaper kan medføre kommunikasjonsutfordringer og risiko for feilhandlinger og ulykker.

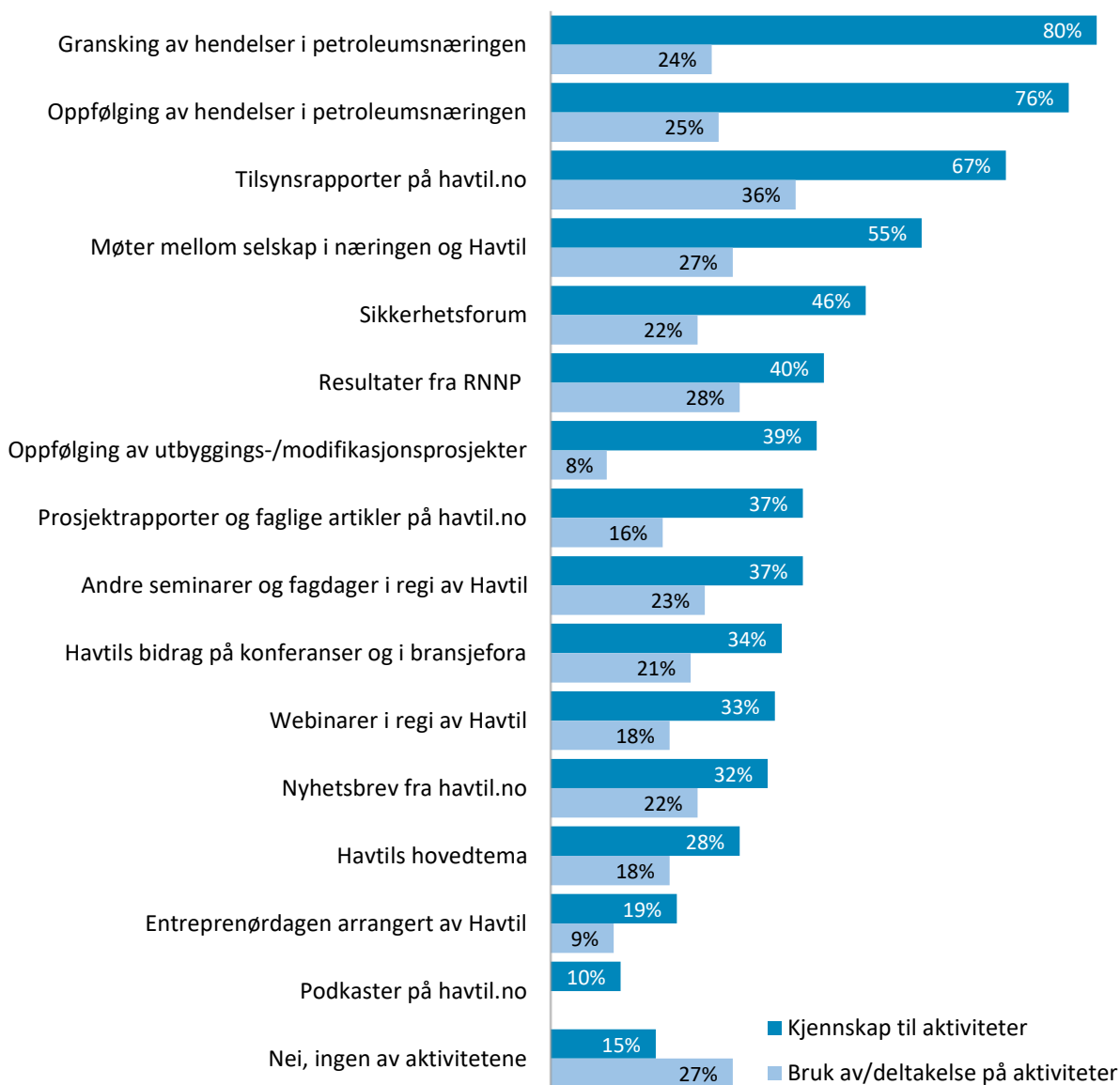
Mange av utfordringene selskapene ser i arbeidsmiljøet, knyttes til det en del beskriver som dårlig organisering fra operatørens side. Enkelte av de mindre entreprenørselskapene forteller imidlertid også at de selv har utfordringer med å sette av tilstrekkelige ressurser til å følge opp sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeidet. Disse ender opp med å lene seg tungt på operatør, og er helt avhengig av at disse tar ansvar for oppfølging av disse problemstillingene. I de små entreprenørselskapene har man ikke egne ansatte kun med ansvar for sikkerhet og arbeidsmiljø; disse har ofte en rekke andre ansvarsområder i tillegg, og andre problemstillinger kan komme til å overskygge fokuset på sikkerhet og arbeidsmiljø. Én informant forteller for eksempel at hen nesten utelukkende arbeider med bærekraft og har lite tid til å følge opp sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeidet i bedriften.

## Havtil som kilde til arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø

---

Som nevnt innledningsvis bruker Havtil en rekke ulike virkemidler og aktiviteter i oppfølgingen av aktørene i petroleumsnæringen. Nå skal vi se på hvordan entreprenørene vurderer betydningen av Havtil og Havtils aktiviteter. Først ser vi på kjennskap til og bruk av Havtils aktiviteter. Her har vi bedt respondentene krysse av for de aktivitetene de kjenner til, og deretter krysse av for de aktivitetene de selv har benyttet seg av eller deltatt på. Figur 12 nedenfor viser andelen av respondentene som rapporterer om kjennskap til, og bruk av/deltakelse på, de ulike aktivitetene. Til slutt skal vi se på hvordan de som har benyttet seg av eller deltatt på de ulike aktivitetene vurderer betydningen av disse for selskapets arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø.

Figur 12. Kjenner du til noen av de følgende aktivitetene til Havtil? Har du selv benyttet deg av, eller deltatt på, noen av de følgende aktivitetene? (n=97)



I alt 85 prosent av respondentene svarte at de kjenner til minst én av Havtils aktiviteter, og 73 prosent svarer at de selv har deltatt på eller benyttet seg av minst én av aktivitetene. De som selv vurderer egen kjennskap til Havtil som god, rapporterte om kjennskap til og bruk av en større andel av aktivitetene enn dem som selv vurderte at de hadde lite kjennskap til Havtil.

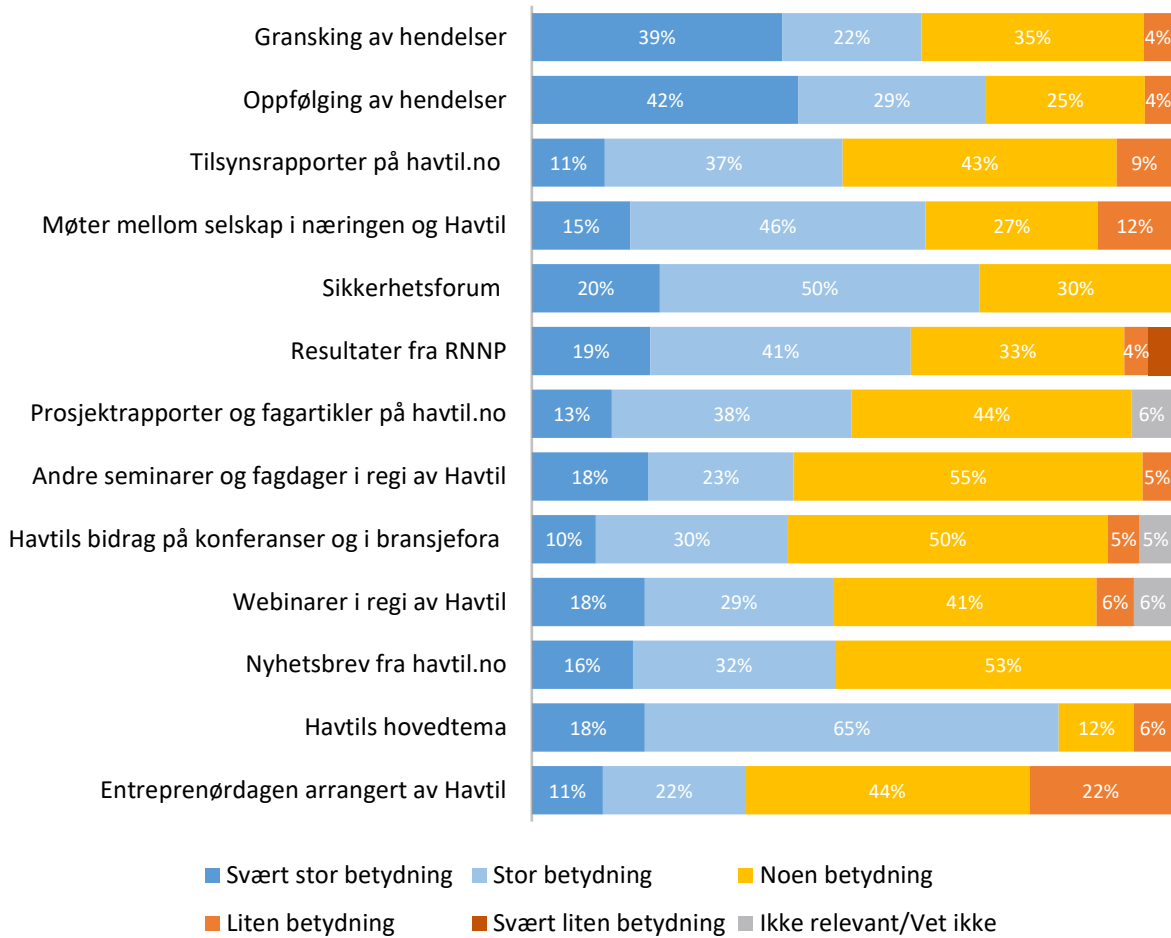
Oppfølging og granskninger av hendelser i petroleumsnæringen er de aktivitetene flest respondenter, henholdsvis 76 og 80 prosent, kjenner til. Omtrent en fjerdedel har også deltatt på disse. Videre rapporterer over to tredeler at de kjenner til, og over en tredel at de har benyttet seg av, tilsynsrapporter på havtil.no. Over halvparten kjenner også til Havtils gjennomføring av møter med selskapene i næringen, og 27 prosent har deltatt på disse. Den aktiviteten færrest kjenner til er podkaster på havtil.no. Andelen som rapporterer å ha benyttet seg av podkaster er også svært lav, og tallet vises derfor ikke i figuren.

Entreprenørdagen er en av de få aktivitetene som spesifikt retter seg mot nettopp entreprenørene, men allikevel svarer under en femtedel av respondentene i undersøkelsen at de kjenner til denne. Videre svarer under ti prosent av respondentene at de har deltatt på Entreprenørdagen. I de kvalitative intervjuene kommer det også frem at flere ikke har hørt om Entreprenørdagen. Enkelte stiller spørsmål rundt hva som er forskjellen på Entreprenørdagen og Sikkerhetsforums årskonferanse, som mange forteller at de prioriterer å delta på. Et par informanter påpeker at det at Entreprenørdagen organiseres som en halvdagskonferanse, gjør at den nedprioriteres. Hvis konferansen hadde vært organisert over en hel dag, sier flere at de ville ha vurdert å delta. Andre påpeker at de ikke opplever at Entreprenørdagen er prioritert for Havtil, og dermed blir den heller ikke prioritert av dem.

Det er relativt lite variasjon i bruk av de ulike aktivitetene. I gjennomsnitt brukes hver aktivitet av rett over en femtedel av respondentene. En del av de mindre aktørene som gjennomfører oppdrag innen nisjesegmenter i næringen forteller imidlertid at de opplever at Havtils aktiviteter ikke «treffer» dem og at de dermed heller ikke ser noen grunn til å benytte seg av dem. Enkelte aktører henviser også til mangel på ressurser, at de ikke har tid eller kapasitet til å delta på eller benytte seg av aktivitetene til Havtil. Det skal allikevel nevnes at mange av aktørene vi har snakket med, forteller at de har et stort nettverk innen petroleumsnæringen, og at de deltar på møter og konferanser innenfor sitt segment. Det er altså ikke slik at de mindre selskapene nødvendigvis er «isolert» i næringen, men heller at de søker kunnskap og erfaringsutveksling via nisjenettverk istedenfor gjennom akkurat de aktivitetene som tilbys av Havtil.

I figur 13 ser vi på hvordan *brukerne* av Havtils aktiviteter vurderer betydningen av disse for sitt selskaps arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø.

Figur 13. Basert på dine erfaringer: Hvor stor betydning har følgende aktiviteter for ditt selskaps arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø?



Jevnt over vurderer flertallet av brukerne aktivitetene til å ha noe, stor eller svært stor betydning. Dette i seg selv bør kunne anses som positivt. Gransking og oppfølging av hendelser er blant aktivitetene som flest rapporterer at har stor eller svært stor betydning for deres arbeid.

Selv om Havtils hovedtema er blant aktivitetene færrest kjenner til og har benyttet seg av, er dette den aktiviteten som størst andel av brukerne vurderer å ha stor betydning for sitt arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. I kvalitative intervju er det flere av representantene fra de store entreprenørselskapene som uoppfordret nevner Havtils hovedtema som en av aktivitetene de benytter seg av, og at dette er høyt prioritert. Vårt inntrykk er allikevel at oppslutningen om hovedtemaet er langt høyere hos operatørene. Dersom man antar at Havtils hovedtema også vil kunne ha stor betydning for de øvrige selskapene i entreprenørsegmentet, kan det være en idé å prioritere formidlingen av dette ut til disse i større grad.

De fleste av dem vi har snakket med uttrykker at de i all hovedsak er positive til Havtils aktiviteter. Havtils tilsyn trekkes spesielt frem som betydningsfullt for selskapene, men de forteller også at de følger aktivt med på Havtils nettsider og abonnerer på nyhetsbrev. Det er mange som rapporterer stor betydning av tilsynsrapporter publisert på havtil.no. Det er også flere eksempler på at det har blitt gjort konkrete tiltak som følge av publiserte tilsynsrapporter, noe vi skal komme tilbake til i kapittel 4

om effekt. Vi har flere eksempler på informanter som forteller at tilsynsrapporter leses og distribueres blant ledergruppa. Konferanser og møter trekkes også fram som positivt. Flere forteller at de gjerne skulle hatt mer kontakt med Havtil, og de setter stor pris på når Havtil kommer på besøk. Man får inntrykk av at en del gjerne ønsker å føle seg «sett» av Havtil.

I neste kapittel skal vi se nærmere på *effekten* av Havtil, altså på hvilke måter Havtil påvirker selskapene, og fører til konkrete endringer eller tiltak i arbeidet med sikkerhet og arbeidsmiljø.

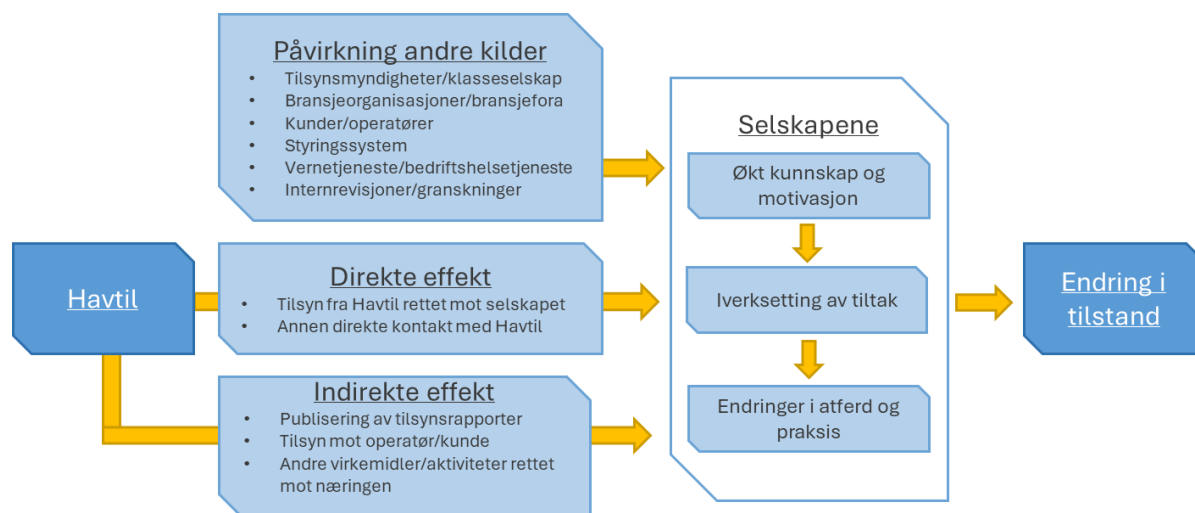
## 4. Effekt av Havtils tilsyn og aktiviteter

I dette kapittelet ser vi på effektene av Havtils tilsyn og aktiviteter på entreprenørselskapenes eget arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø, og i næringen som helhet. Her baserer vi oss på Direktoratet for forvaltning og økonomistyrings (DFØs) definisjon om at «en effekt er en forandring i tilstand hos brukerne eller i samfunnet som har oppstått som følge av virksomhetens tiltak<sup>3</sup>». Dersom det har skjedd en endring i et selskaps kunnskap, motivasjon, prosedyrer, verktøy eller praksis som følge av Havtils tilsyn og aktiviteter, sier vi dermed at dette er en effekt.

I første delkapittel presenterer vi andelen som rapporterer at de har iverksatt tiltak som følge av Havtils tilsyn, enten direkte eller indirekte, med bakgrunn i tall fra spørreundersøkelsen. Deretter drøfter vi effektene av Havtils aktiviteter på selskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø, med bakgrunn i det kvalitative materialet. I andre delkapittel presenterer vi respondentenes vurderinger av Havtils betydning for næringen som helhet, når det kommer til å redusere storulykkesrisiko, styrke virksomhetenes forebyggende arbeidsmiljøarbeid og sikre et velfungerende trepartssamarbeid.

### Direkte og indirekte effekt

Figur 14. Virkningskjede



I vår evaluering er *direkte effekt* definert som en endring i selskapenes tilstand som resultat av direkte samhandling med Havtil, gjennom tilsyn eller andre aktiviteter. *Indirekte effekt* defineres som en endring i selskapenes tilstand som resultat av Havtils tilsyn eller andre aktiviteter, men uten direkte kontakt eller kommunikasjon mellom Havtil og selskapet. Indirekte effekt kan for eksempel skje

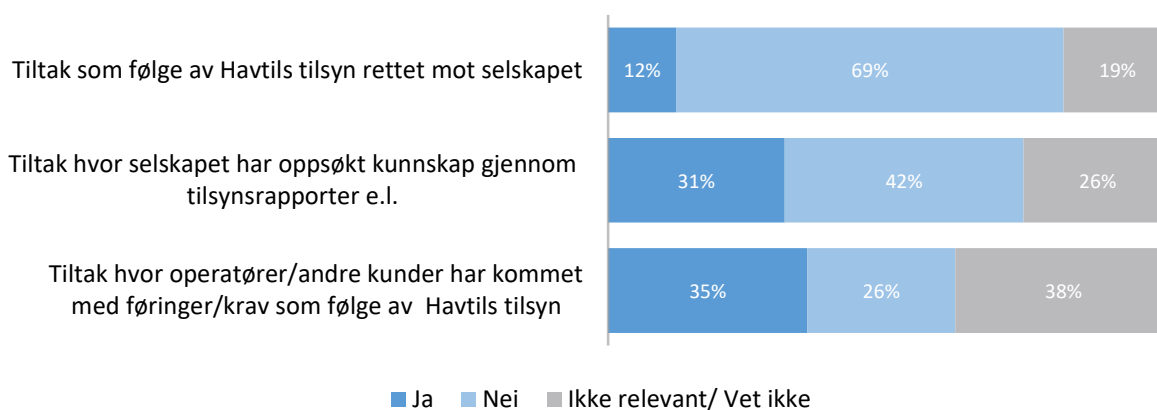
<sup>3</sup> DFØ (2010). Resultatmåling: Mål- og resultatstyring i staten. Veileder.



gjennom at selskapene leser tilsynsrapporter publisert på havtil.no, eller ved at operatører/kunder kommer med føringer eller krav til entreprenørselskapene som følge av Havtils tilsyn. Virkningskjeden i figur 14 illustrerer dette. I virkningskjeden inkluderer vi også påvirkning fra andre kilder, som diskutert i kapittel 3, men disse evaluerer vi ikke effekten av.

I tilfeller der for eksempel et avvik blir identifisert i et tilsyn mot et entreprenørselskap, og senere rettes opp, vil den direkte effekten av Havtil på selskapet være helt åpenbar. Det å anslå en indirekte effekt, er derimot en betydelig vanskeligere øvelse. De ansatte som har besvart undersøkelsen husker kanskje ikke eller er ikke klar over hva som er bakgrunnen for et gjennomført tiltak, eller for en endring. I de kvalitative intervjuene har vi gjort grep for å forsøke å fange opp i hvor stor grad selskapene er bevisst eventuelle indirekte effekter Havtil kan ha på dem. Man bør allikevel være oppmerksom på at det er usikkerhet knyttet til de estimatene av Havtils indirekte effekt som gjøres i dette kapittelet.

Figur 15. Så vidt du kjenner til, har ditt selskap de siste tre årene gjennomført tiltak som følge av...:



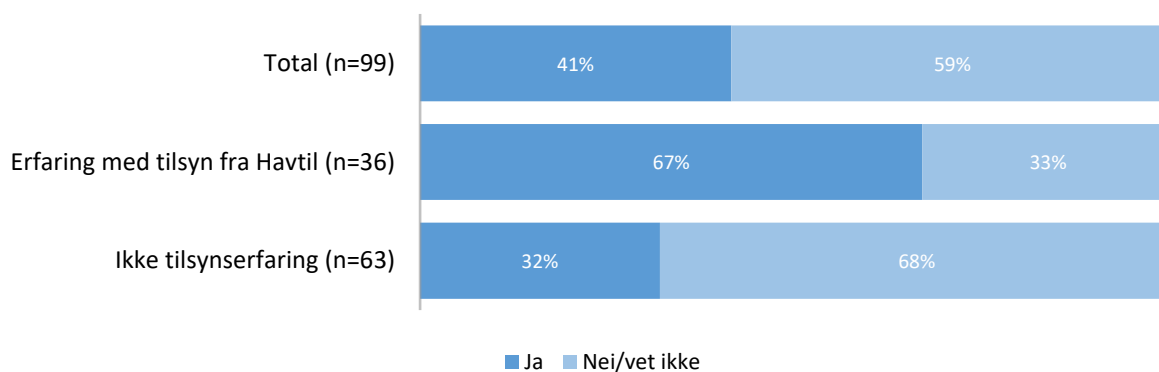
I spørreundersøkelsen stilte vi tre spørsmål med formål om å fange opp direkte og indirekte effekt av Havtil. Svarene på disse spørsmålene er vist i figur 15. På det første spørsmålet, «har ditt selskap de siste tre årene gjennomført tiltak som følge av Havtils tilsyn rettet mot selskapet» svarer i alt 12 prosent av respondentene bekreftende på dette. Havtil har gjennom sine tilsyn med andre ord hatt en *direkte effekt* på 12 prosent av selskapene i undersøkelsen. Vi har tidligere i rapporten sett at kun 15 prosent av selskapene rapporterte å ha hatt tilsyn fra Havtil de siste tre årene. Med andre ord har de fleste selskapene som har vært gjenstand for tilsyn, gjennomført tiltak som en konsekvens av dem. Det er allikevel klart, og som forventet, at Havtils direkte påvirkning på entreprenørselskapene er begrenset til et mindretall av aktørene. Senere i kapittelet skal vi komme tilbake til selskapenes erfaringer fra tilsyn, blant dem som har vært involvert i disse.

Ikke overraskende rapporterer en større andel av respondentene om tiltak som *indirekte* følge av Havtils tilsyn. De to siste spørsmålene i figur 15, «tiltak hvor selskapet har oppsøkt kunnskap gjennom tilsynsrapporter e.l.» og «tiltak hvor operatører/andre kunder har kommet med føringer/krav som følge av Havtils tilsyn» er utformet for å fange opp dette. Henholdsvis 31 og 35 prosent forteller at de har gjennomført tiltak som en indirekte følge av Havtils tilsyn. Det er også verdt å merke at henholdsvis 26 og 38 prosent benytter svaralternativet *vet ikke* i respons på disse spørsmålene. En mulig tolkning er at Havtil *kan* ha hatt en effekt for en enda større andel av selskapene, uten at disse

er klar over det. Vi kan dermed anta at disse tallene representerer et minimumsnivå av andelen som har hatt en indirekte effekt av Havtils tilsyn.

Det er sannsynlig at en del av respondentene som har hatt direkte effekt av Havtil også kan ha hatt indirekte effekter av disse. Derfor viser vi i figur 16 andelen unike respondenter som rapporterer om en eller annen form for effekt, enten direkte eller indirekte. I tillegg har vi delt disse inn i de selskapene som har erfaring med tilsyn fra Havtil og dem som ikke har det.

**Figur 16. Samlet: Andel som har gjennomført tiltak som direkte eller indirekte effekt av tilsyn fra Havtil, i løpet av de siste tre årene:**



Når svarene på spørsmål om effekt slås sammen, er det 41 prosent av de spurte som rapporterer om effekt av Havtils tilsyn. Selv om vi ikke med sikkerhet kan si at disse tallene er representative for hele entreprenørsegmentet, indikerer dette allikevel at Havtil de siste tre årene har påvirket mange selskap i denne delen av næringen med sin tilstedeværelse. Blant dem med tilsynserfaring rapporterer over to tredeler om effekt av Havtil. Blant de uten tilsynserfaring er det nesten en tredel som rapporterer om effekt.

I de kommende avsnittene drøfter vi poenger som har kommet opp i tekstsvaer og kvalitative intervju som kan bidra til å nyansere bildet av direkte og indirekte effekter av Havtil. Når det kommer til direkte effekter handler dette primært om synspunkter på gjennomføring av tilsyn, og hvordan disse kan bli bedre når det kommer til å sikre selskapenes eget arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. Når det kommer til indirekte effekter handler det spesielt om operatørselskapenes rolle, og hvorvidt sikkerheten og arbeidsmiljøet blir tilstrekkelig ivaretatt i de selskapene der ansvaret for dette i stor grad hviler på operatørselskapenes oppfølging. Entreprenørselskapenes bruk av publiserte tilsynsrapporter og andre aktiviteter blir også diskutert.

## Direkte effekt av tilsyn

Omtrent halvparten av informantene i de kvalitative intervjuene har vært involvert i tilsyn fra Havtil, enten i nåværende eller tidligere stilling, enten som hovedverneombud eller ansvarlig/leder for sikkerhet og arbeidsmiljø i et entreprenørselskap. Disse er samstemte i at direkte tilsyn mot selskapene er det som oftest og mest direkte fører til tiltak. Samtlige informanter som har vært involvert i tilsyn, har positive erfaringer fra disse. Tilsyn gir et sterkt insentiv til endring for selskapene. Flere tekstsvaer i undersøkelsen vektlegger også de positive effektene tilsyn kan ha for selskapenes læring:

«[Tilsyn] er viktig for å hjelpe og sikre at vår virksomhet over tid på en solid og proaktiv måte jobber målrettet og bevisst for å levere sikre tjenester og med basis i et sikkert, sunt og godt arbeidsmiljø. Min erfaring gjennom mange år i bransjen er at vi alltid lærer noe nytt fra tilsyn og revisjoner samt at en får bekreftelser på hva som er bra i virksomheten. Begge deler er viktig.»

«Vi ser at tilsyn fra Havtil kan være svært viktig der utbedringer av mangler og forbedringer av HMS på arbeidsplassen stopper opp/ settes på vent pga. manglende ressurser og prioriteringer. I slike tilfeller vil ofte et tilsyn fra Havtil med funn/avvik bidra til at man får gjennomført og utbedret enkelte saker.»

Flere av informantene forteller at de har vært involvert i tilsyn fra Havtil sammen med et operatørselskap, og er svært positive til denne typen tilsyn. De beskriver godt samarbeid og styrkede relasjoner til både Havtil og operatør underveis og i etterkant av disse tilsynene. Det varierer noe hvordan selskapene tilnærmer seg denne typen tilsyn. I noen tilfeller tar operatørselskapet en koordinerende rolle, og i andre tilfeller gjennomføres tilsynene uten særlig samhandling mellom selskapene som det føres tilsyn mot. Informantene understreker imidlertid at slike kombinerte tilsyn er svært gode, ettersom de gjør det mulig å se helheten av det arbeidet som gjennomføres eksempelvis på en innretning.

Det er få negative innspill på gjennomføringen av tilsyn, men enkelte av informantene er noe kritiske til oppfølgingen i etterkant. En tilbakemelding som enkelte kommer med, er at det tar lang tid fra tilsynet er avsluttet til tilsynsrapporten foreligger. En HVO forteller også at selskapene ikke alltid lukker avvik på en tilfredsstillende måte, og at dette ikke nødvendigvis fanges opp av Havtil. Flere informanter forteller at de savner en «skikkelig avslutning» etter at tilsynsrapport er publisert og avvik er fulgt opp, for eksempel i form av et fysisk møte. Dette kommer også opp i et av tekstsvarene på undersøkelsen:

«Havtil burde i mye større grad kunne øke konsekvensene ved å ikke lukke avvik, etc.»

## Indirekte effekt av Havtils oppfølging av operatørselskapene

Når det kommer til de indirekte effektene av Havtil, er andelene trolig større enn det som kommer frem i det kvantitative datamaterialet. Det er ingen tvil om at Havtil er en viktig aktør når det kommer til å påvirke selskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø, og i de kvalitative intervjuene og tekstsvarene kommer dette til stadighet opp.

Det er gjennom oppfølgingen av operatørselskapene at Havtil har sin største påvirkningskraft i petroleumsnæringen, og dette er i tråd med tanken om at effektene av tilsynets aktiviteter skal ha ringvirkninger nedover i leverandørkjeden. Operatørene setter rammevilkår for hvordan entreprenørselskapene kan og skal utføre sine oppdrag. Mange påpeker, både gjennom tekstsvarene i undersøkelsen og gjennom intervju, at det er operatøren som sitter på det overordnede ansvaret for sikkerhet og arbeidsmiljø når entreprenør arbeider på operatørens anlegg, og at det er her Havtils viktigste oppfølging av næringen skjer:

«[Havtil] legger premissene for hvordan våre kunders HMS-tilstand til enhver tid er, og som vi jobber under hos våre kunder.»

«Tilsyn legger føringer og etterser at operatørselskapene som vi jobber under holder tilstrekkelig HMS-standard. Vi ser også at operatørselskapenes kontraktkrav og hvordan de etterlever dette selv ikke alltid er 1:1. Her er tilsynet en viktig rolle.»

«Setter rammebetingelser og ansvaret ligger hos operatør (der pengene er)»

«De setter krav og føringer som påvirker våre kunder, og derigjennom oss.»

«Ved at det utføres kontroller med operatørene. Som underleverandør er det svært liten mulighet til å påvirke operatørene. Dette gjelder både tiltak som de innfører som reduserer sikkerheten og som ikke er i samsvar med god praksis.»

Både entreprenører og operatører forteller at funn fra Havtils tilsyn kan føre til endringer i føringer eller krav i kontrakter selskapene imellom. En informant forteller om et konkret tilfelle der en operatør har kalt inn til et møte med flere entreprenørselskap for å orientere om et avvik som har blitt avdekket i tilsyn mot en annen entreprenør, og kommunisert om behov for å følge opp og kontrollere hvorvidt selskapene kunne ha liknende avvik. Dette ser imidlertid ikke ut til å være noe som skjer ofte. En av operatørene vi har snakket med forteller at de godt kan komme med endringer i føringer eller krav som følge av Havtils tilsyn, men det er ingen automatikk i at entreprenørene blir informert om hva som er bakgrunnen for endringen. Entreprenørene må selv være proaktive og oppsøke kunnskap i sitt eget forbedringsarbeid. Dette er både entreprenørene og operatørene bevisst på.

Havtils oppfølging av operatørselskapene blir dermed særlig viktig for entreprenørene, for å sikre sikkerhet og arbeidsmiljø i disse selskapene og i næringen som helhet. Dette er i seg selv positivt, men som ble drøftet i kapittelet om operatørene som kilde til sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeid, opplever entreprenørene tidvis at de havner i en skvis mellom å følge operatørens krav, og å opprettholde sikkerhet og arbeidsmiljø. Det blir derfor naturlig å stille spørsmål ved hvorvidt denne modellen fungerer i dag, eller om Havtil bør gjøre endringer i måten de følger opp selskapene på.

Vi har spurt representanter fra både entreprenørsegmentet og operatørsegmentet om hvorvidt de ønsker at Havtil skal rette mer oppmerksomhet direkte mot entreprenørene. Respondentene er delt i sine svar på dette. Operatørselskapene og de større entreprenørselskapene mener den nåværende modellen fungerer bra, og at Havtil ikke bør flytte ressurser fra oppfølging av operatørselskap til entreprenørselskap. Tilsyn med operatør og entreprenør sammen fungerer særlig godt, og de oppfordrer Havtil til å fortsette med dette. De store entreprenørselskapene er imidlertid i en særstilling der de har relativt mye kontakt med Havtil, og møter disse i tilsyn. Operatørene innrømmer at de ikke vet særlig mye om Havtils oppfølging av entreprenørene, og at det derfor er vanskelig for dem å gjøre informerte vurderinger.

Blant de mindre entreprenørselskapene er det flere som ønsker mer kontakt med Havtil. Enkelte ønsker å bli involvert i tilsyn, mens andre ikke ønsker dette, med begrunnelse i at dette ville ført til unødvendig bruk av både egne og Havtils ressurser. Samtidig er ikke alle entreprenørene klar over at det er mulig å kontakte Havtil med spørsmål eller problemstillinger. Flere savner direkte oppfølging og oppmerksomhet fra Havtil, som vi for eksempel ser i tekstsvaret under:

«Vi ser lite til Havtil, og skulle ønske vi fikk mer av deres oppmerksomhet - ikke minst råd og hjelp til planlegging og forebygging.»

## Indirekte effekt av publiserte tilsynsrapporter og andre aktiviteter

De fleste konkrete eksempler på tiltak iverksatt av entreprenørselskapene som indirekte effekt av Havtils tilsyn, går på tiltak tatt etter publisering av tilsynsrapporter på havtil.no. En informant fra et bemanningsselskap fortalte at de har trukket lærdom fra og innført konkrete tiltak etter publisering av tilsynsrapporter rettet mot andre selskap som spesialiserer seg på bemanningstjenester. I etterkant av tilsynsrapporten hadde disse gjort konkrete endringer i sine rutiner for kontroll med språkkrav og organisatoriske forhold i selskapet. Andre forteller at de har endret rutiner rundt innleie i etterkant av publiserte tilsynsrapporter.

Vi ser imidlertid at en betydelig andel av informantene har vanskeligheter med å peke på konkrete indirekte effekter. Enkelte forteller at tiltak som regel treffes som et resultat av læring over tid og påvirkning fra mange ulike kilder, og at det derfor er vanskelig å sette fingeren på akkurat hva som er utløseren for en endring i praksis. Et hovedverneombud sa at publiserte tilsynsrapporter gjør deres arbeid enklere, ettersom de kan «slå i bordet» med en tilsynsrapport, og dermed overbevise ledelsen om behov for endringer. Denne kunne imidlertid ikke komme på noen konkrete eksempler på at dette hadde skjedd. Enkelte av lederne med ansvar for sikkerhet og arbeidsmiljø er opptatt av å få frem at selskapet selv tar en aktiv rolle i forbedringsarbeidet, og det kan virke som en del dermed ikke ønsker å medgå at tiltak har blitt truffet på bakgrunn av påvirkning fra andre aktører. De forteller allikevel at tilsynsrapporter leses og distribueres blant ledelsen, og tiltak treffes der dette er relevant. Bruk av tilsynsrapporter går også igjen i en del av tekstsvarene i undersøkelsen:

«Læring for oss ved å lese tilsynsrapporter dere publiserer. Har vi samme type avvik osv. Skaper dermed forbedringer. Dere er jo øverste tilsynsorgan, dermed vil fokus dere setter være viktige for oss da våre kunder er i offshorenæringen.»

«Tilsynsrapporter kompletterer forståelse av regelverk som vi forholder oss til i vår rådgivning. Vi bruker å orientere oss i tilsynsrapporter innenfor våre fagfelt.»

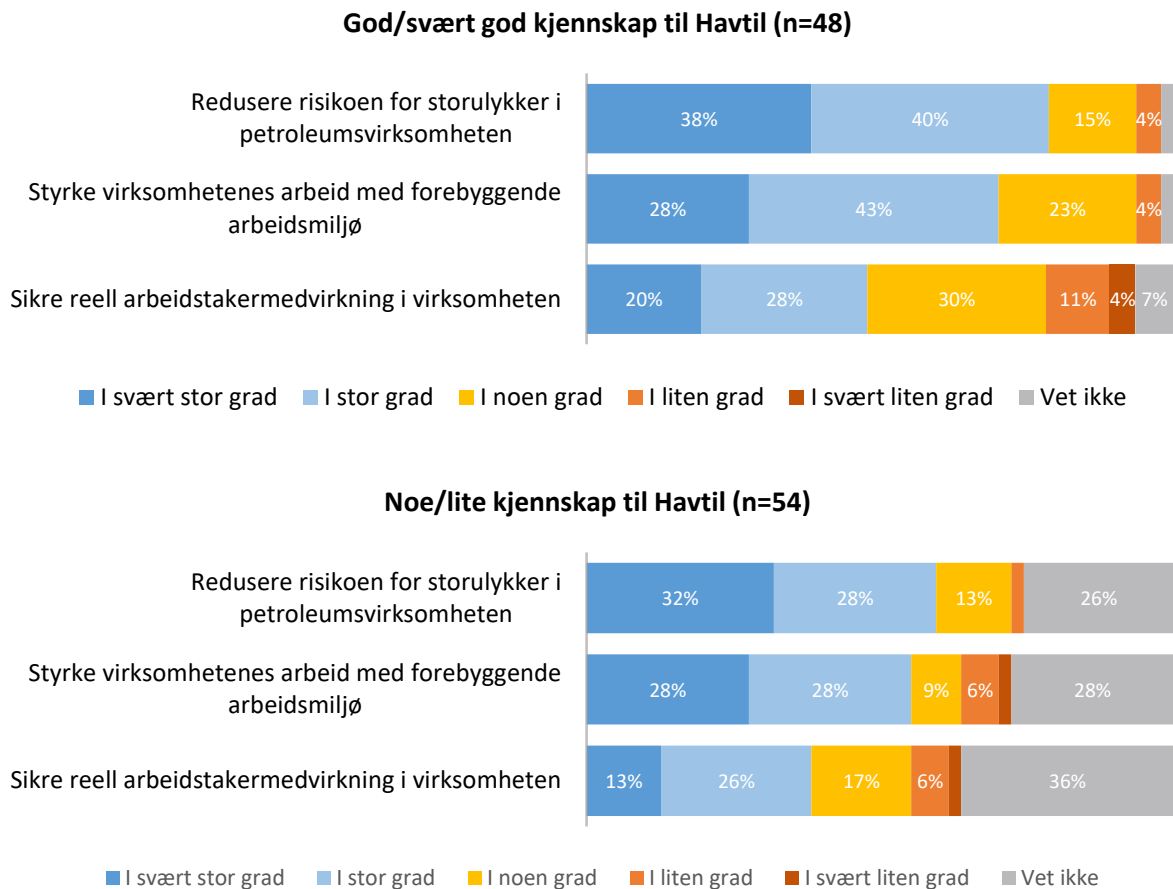
«Vi lærer av tilsyn samt oppsøker rapporter fra andre for å dra nytte læring»

## Havtils effekt på næringen som helhet

---

De aller fleste entreprenørselskapene setter pris på Havtils bidrag til petroleumsnæringen som helhet, selv om de ikke nødvendigvis har kontakt med Havtil direkte eller kan peke på konkrete effekter av Havtils virke for sitt eget arbeid. I undersøkelsen ble respondentene bedt om å vurdere i hvor stor grad de opplever at Havtil bidrar til å redusere risikoen for storulykker, styrke virksomhetenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø, og sikre reell arbeidstakermedvirkning i virksomhetene. Disse spørsmålene har også blitt stilt i den overordnede brukerundersøkelsen blant operatørselskapene, slik at svarene kan sammenliknes på tvers av operatører og entreprenører. Svarene på disse spørsmålene, fordelt på dem med god og lite kjennskap til Havtil, er vist i figur 17 nedenfor.

Figur 17. I hvilken grad opplever du at Havtil gjennom sin tilstedeværelse i næringen bidrar til å:



Blant respondentene som hadde god kjennskap til Havtil mente de fleste at Havtil i stor eller svært stor grad bidrar til å redusere risikoen for storulykker, og kun et fåtall av respondentene valgte de negative svaralternativene. Svarene her er svært like dem vi ser hos myndighetskontakter og hovedverneombud i brukerundersøkelsen blant operatørselskap. Respondentene med lite kjennskap til Havtil var også positive, men flere valgte svaralternativet *vet ikke*. Storulykkesrisiko spesifikt har i liten grad kommet opp som tema i kvalitative intervju, og det virker som entreprenørene i liten grad er opptatt av dette. Dette er også naturlig ettersom de fleste entreprenørene har en begrenset rolle, og ikke selv er ansvarlig for den overordnede sikkerheten på en innretning. Svarene på dette spørsmålet kan kanskje i større grad tolkes i kontekst av de generelle bemerkningene rundt betydningen av Havtils tilstedeværelse som har blitt tatt opp av mange informanter: At Havtil gir et viktig bidrag til ivaretagelse av sikkerhet og arbeidsmiljø på sokkelen i kraft av å være til stede, men at informantene i mindre grad kan peke på konkrete måter Havtil bidrar på.

Denne idéen underbygges av at andelene som mener at Havtil bidrar til å redusere ulykkesrisiko er langt høyere enn andelene som rapporterte om direkte eller indirekte effekt av Havtil på sitt eget selskaps arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. Selv om selskapene ikke kan peke på konkrete effekter av Havtil for seg og sitt selskap, så ser det allikevel ut til at majoriteten av dem ser at Havtil gir et viktig bidrag til petroleumsnæringen.

De to andre spørsmålene i figur 17 fokuserer mer på arbeidet enn på resultatet. Respondentene med god kjennskap til Havtil er også her svært positive til Havtils bidrag til å styrke virksomhetenes arbeid med forebyggende arbeidsmiljø. Her er svarene på linje med dem vi ser i brukerundersøkelsene. De med mindre kjennskap til Havtil er i like stor grad fornøyde, selv om en større andel også her benytter svaralternativet *vet ikke*.

Når det kommer til spørsmålet om Havtils bidrag til å sikre reell arbeidstakermedvirkning i virksomheten er svarene noe mindre positive. Rett under halvparten av dem med god kjennskap til Havtil mener at Havtil i stor eller svært stor grad bidrar til å sikre reell arbeidstakermedvirkning. Andelen som benytter den negative enden av svarskalaen er imidlertid liten, 15 prosent blant de med god kjennskap og 8 prosent blant de med lite kjennskap. Også her er svarene relativt like som de vi ser i brukerundersøkelsene som går ut til operatørselskapene.

Oppsummert kan vi si at respondentene i spørreundersøkelsen er positive til Havtils bidrag til petroleumsnæringen. Også i tekstsvaret til undersøkelsen ser vi at mange anser at Havtil har en viktig rolle som kan synliggjøre problemstillinger, sette standard og legge føringer i bransjen. Noen utvalgte svar er gjengitt under:

*«Er med på å følge opp at bransjen følger regelverket. Er også med på å følge opp at operatørselskapene tilrettelegger med gode rammebetingelser for bransjen. Havtil er også en god rådgiver i arbeidet med sikkerhet og arbeidsmiljø.»*

*«Jeg har sterk tro på at Havtil har en avgjørende betydning for trygge arbeidsplasser i norsk olje-, gass- og havnæring.»*

## 5. Oppsummering

---

I denne rapporten har vi sett på hvordan entreprenørene som utøver arbeid innen petroleumsnæringen er sammensatt, hvilke aktører de forholder seg til i sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeidet, samt deres kjennskap og relasjon til Havtil. Det overordnede målet med prosjektet var å evaluere effekten, både direkte og indirekte, av Havtils oppfølging på entreprenørenes eget arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. I dette kapittelet drøfter vi funnene som har kommet frem og hvilken betydning disse kan ha for Havtils videre oppfølging av sikkerhets- og arbeidsmiljøsituasjonen innen norsk petroleumsnæring i fremtiden.

Havtils hovedfokus har tradisjonelt vært rettet mot de store operatørselskapene. Med tanke på prinsippet om risikobasert tilsyn, må dette anses som hensiktsmessig. Operatørene drifter de store innretningene på norsk sokkel og har et overordnet ansvar for at sikkerheten og arbeidsmiljøet på disse ivaretas. Entreprenørselskapene skiller seg markant fra operatørselskapene på mange måter. De er flere i antall, varierende i størrelse og arbeider innen mange ulike bransjer. Noen av entreprenørselskapene er store og veletablerte i norsk petroleumsnæring, men flertallet er mindre i størrelse, og arbeider kanskje kun sporadisk på norsk sokkel. De fleste selskapene som har deltatt i vår spørreundersøkelse arbeider også innen andre næringer. De vi har snakket med i kvalitative intervju leverer alle tjenester i form av personell, og har dermed en fysisk tilstedeværelse på innretninger on- og offshore. Vi vet allikevel at en betydelig andel av entreprenørselskapene kun leverer varer, og ikke personell, til petroleumsnæringen.

Gitt den store variasjonen i entreprenørselskapene, er det en utfordring å skulle konkludere entydig om hvem disse er, hvilken innvirkning de har på sikkerhetsnivået i petroleumsnæringen, og hvordan de best kan følges opp av myndigheter og andre aktører. Det virker logisk, som Havtil også har vurdert, at de store entreprenørselskapene som arbeider eksklusivt innen petroleumsnæringen og har en permanent tilstedeværelse på norsk sokkel, har en større betydning for sikkerhetsnivået og krever langt mer direkte oppfølging enn de mindre aktørene. Samtidig er det de små virksomhetene det er flest av, og alle er nødt til å ta sin del av ansvaret for at sikkerhets- og arbeidsmiljønivået opprettholdes. En av våre informanter beskrev at de tenker på leverandørkjeden som en fysisk kjede, der svakhet i et ledd kan føre til brudd. Konsekvensene av et «brudd» hos en entreprenør vil trolig ikke ha de største konsekvensene, men man kan allikevel argumentere for at det å opprettholde en god sikkerhetskultur krever innsats og forpliktelse fra alle aktører i næringen.

Havtil har forståelig nok ikke mulighet til å følge opp alle de mindre entreprenørselskapene direkte. En grunnleggende tanke bak Havtils oppfølging av aktørene i næringen har vært at man fører tilsyn mot de større selskapene, og at kunnskap og lærdom «sildrer ned» til de mindre selskapene, det som vi i denne rapporten omtaler som indirekte effekter. Dette kan for eksempel skje ved at tilsynsrapporter publiseres på havtil.no, eller ved at operatørselskap eller andre oppdragsgivere kommer med føringer som følge av Havtils tilsyn. Spørsmålet blir da hvorvidt denne strategien er tilstrekkelig for å opprettholde et høyt sikkerhets- og arbeidsmiljønivå i petroleumsnæringen som helhet. Vi ser fra svarene i spørreundersøkelsen at det kun er et mindretall som leser tilsynsrapporter. Et flertall rapporterer imidlertid at kunder har en stor betydning for selskapenes arbeid med sikkerhet- og arbeidsmiljø. Spesielt for dem med lite kjennskap til Havtil, er operatørens påvirkning viktig. Når Havtil fører tilsyn mot operatørselskapene, bidrar dette til å sikre gode rammevilkår for



entreprenørselskapene som jobber under dem. Vi mener dermed at vi har grunnlag for å si at kunnskap fra Havtils tilsyn og aktiviteter sildrer nedover i entreprenørkjeden, i størst grad via føringer fra operatører og andre oppdragsgivere, og at dette bidrar positivt til selskapenes sikkerhets- og arbeidsmiljøarbeid.

Vi har sett flere eksempler på at kunnskapen om og kjennskapen til Havtil generelt er lav, spesielt hos mindre aktører. Dette er selskaper som primært gjennomfører oppdrag i andre næringer, og som kanskje har en såpass liten ledergruppe at leder med ansvar for sikkerhet og arbeidsmiljø i praksis ikke følger opp hvordan sikkerheten og arbeidsmiljøet ivaretas når de sender ansatte ut på slike anlegg. Disse er i svært stor grad påvirket av operatørselskapenes føringer. Det må på mange måter sies å være bra at mindre selskaper setter sin lit til operatørselskapene. Disse har tross alt det overordnede ansvaret, for ikke å nevne kapasitet og spisskompetanse på oppfølging av sikkerhet og arbeidsmiljø på sine innretninger. Det er imidlertid flere entreprenørselskaper som opplever at de kan havne i en skvis mellom krav fra operatør og opprettholdelse av det de selv mener er et akseptabelt nivå på sikkerhet og arbeidsmiljø.

Gjennom våre intervjuer har vi fått flere eksempler på det som må være å betegne som suboptimale arbeidsmiljøforhold innen petroleumsnæringen. Dette handler om alt fra økende krav til å levere på tid, til mangelfull oppfølging av avvik eller krav til språkkompetanse. Når flertallet av våre informanter rapporterer om at sikkerheten på innretningene er god, så handler dette i hovedsak om at prosedyrer for å forhindre ulykker og skader er på plass og ivaretatt. Man kommer allikevel ikke unna at dårlig organisatoriske eller psykososiale arbeidsmiljøforhold også medfører en sikkerhetsrisiko. Utfordringen med disse er imidlertid at de ikke er like entydige som fysiske ulykkes- eller skaderisikoer. Som en informant påpekte, vil en ulykke som regel føre til en granskning, men om en person arbeider under stort press over en lengre periode og blir sykemeldt, er ikke dette noe som nødvendigvis følges opp. Havtil har i lang tid satt søkelys på disse problemstillingene gjennom tilsyn, og med ytterligere økt fokus gjennom årets hovedtema «Ikke glem arbeidsmiljøet». En rapport Safetec nylig gjennomførte for Havtil peker også på utfordringer med styringen av organisatorisk og psykososialt arbeidsmiljø i næringen<sup>4</sup>

Det er ikke overraskende at mange, spesielt de selskapene med lite kjennskap til Havtil, vurderer Havtils betydning for sitt selskaps arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø som lav. Da er det allikevel viktig å huske på at Havtil ikke er den eneste aktøren disse selskapene forholder seg til. Samtlige av selskapene forholder seg til minst én annen tilsynsmyndighet. Dette gjelder i størst grad Arbeidstilsynet, men også Statsforvalteren, EL-tilsynet, Luftfartstilsynet, Direktoratet for Samfunnssikkerhet og Beredskap, og Statens Strålevern har blitt nevnt som aktive tilsynsaktører blant selskapene. I tillegg kommer classeselskap som Magnet JQS og Det Norske Veritas som jevnlig reviderer selskapene. Det er altså ikke slik at selskapene er overlatt til seg selv, eller helt og holdent er avhengig av operatørselskapenes oppfølging. Jevnt over er selskapene selv fornøyde med oppfølgingen de får fra myndigheter og classeselskap samlet, og det er ingen som ønsker seg mer oppfølging i form av flere tilsyn mot sitt selskap.

Gitt operatørselskapenes store påvirkningskraft på entreprenørselskapene i petroleumsnæringen, er trolig det å føre tilsyn med operatørene noe av det viktigste Havtil gjør, også overfor entreprenørene.

---

<sup>4</sup> Safetec (2024). Oppfølging av psykososial og organisatorisk risiko på gruppenivå. Rapport for Havindustritilsynet.

Mange av entreprenørene etterlyser strengere krav og tydeligere oppfølging av operatørselskapene, noe vi også ser er en hyppig tilbakemelding fra hovedverneombudene i den overordnede brukerundersøkelsen. Flere informanter vi har snakket med uttrykker frustrasjon over at operatørselskapene er for store og bruker mye ressurser til å «sno seg unna» ulike situasjoner. Vi må allikevel påpeke at dette er en sak med flere sider der vi primært har observert entreprenørsiden, og operatørene uttrykker naturlig nok ikke at de deler dette synet.

Det andre punktet der det kan finnes forbedringspotensiale for Havtil handler om kommunikasjon ut til entreprenørene. Havtil har ikke hatt så stor oppslutning om aktiviteter rettet mot entreprenørene, som for eksempel Entreprenørdagen, som de har ønsket. Én årsak til dette er at en betydelig andel av entreprenørene ikke kjenner til Havtils aktiviteter. Mange vet lite eller ingenting om Havtils samfunnsoppdrag, eller hva de kan bidra med i arbeidet med styrking av selskapenes arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. Havtil har også erfart at en del entreprenørselskap mangler forståelse for det funksjonsbaserte regelverket, og at de forventer at Havtil skal komme med konkrete beskrivelser av arbeidsprosesser og tiltak som skal settes inn når avvik avdekkes. Alle disse utfordringene henger trolig sammen med manglende forståelse for Havtils samfunnsoppdrag og måten Havtil arbeider på. Om Havtil hadde lyktes med å kommunisere bedre ut til en større andel av entreprenørsegmentet, ville dette kunne bidra både med å øke oppslutningen om Havtils aktiviteter, forbedre entreprenørselskapenes forståelse av Havtils rolle og dermed redusere misforståelser.

Alt i alt kan vi konkludere med at entreprenørene arbeider godt med ivaretagelse av sikkerhet og arbeidsmiljø, og en lang rekke aktører er med på å følge opp dette arbeidet. Selv om mange av entreprenørene har lite kjennskap til Havtil, anerkjenner de at Havtil har stor betydning for petroleumsnæringen som helhet. Havtil har en direkte effekt på et mindretall av entreprenørselskapene via tilsyn. Når Havtil gjennomfører tilsyn mot andre aktører, har dette imidlertid positive ringvirkninger ut til næringen som helhet. Bedret kommunikasjon fra Havtil ut til entreprenørene vil kunne bidra til å styrke entreprenørenes relasjon til Havtil, og kanskje bidra til å gjøre ringvirkningene av Havtils virksomhet enda større.



IDEAS2EVIDENCE  
Bygger kunnskap